

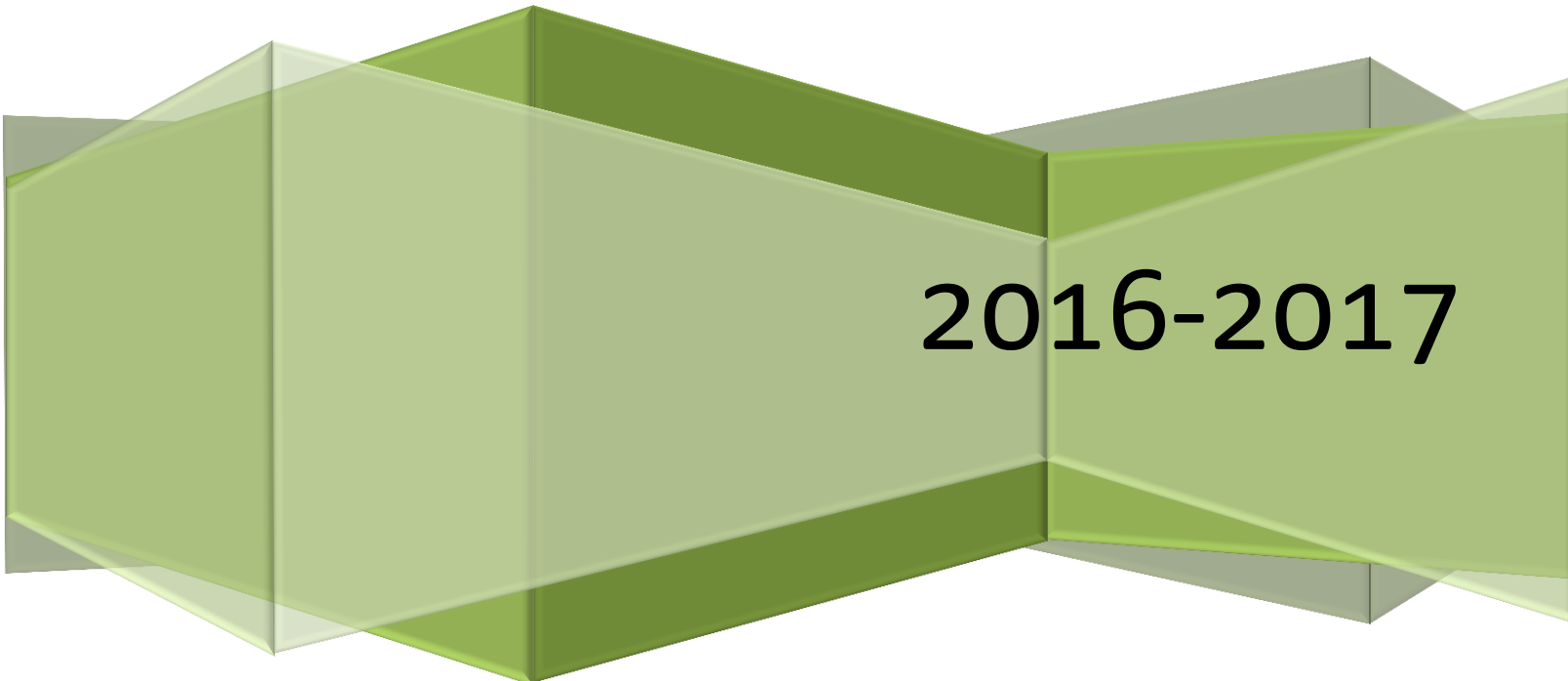
Kleur het gedrag, weet wat wel en niet mag

Christie Noordkamp & Wendy Sasse

Bachelorrapport SPH Jeugdzorgwerker

Academie Mens & Maatschappij, Saxion Enschede

*In samenwerking met het Kennisnetwerk Seksualiteit
Intermetzo*

2016-2017

Kleur het gedrag, weet wat wel en niet mag

Een kwantitatief onderzoek naar de ervaringen van pedagogisch medewerkers omtrent het Vlaggensysteem binnen Intermetzo.

Christie Noordkamp (356928) & Wendy Sasse (353434)

Bachelor begeleider: M. Jacobs-Ooink

Academie Mens & Maatschappij

Saxion Enschede

Enschede, 30 januari 2017

Voorwoord

Voor u ligt het bachelorrapport, uitgevoerd in opdracht van het kennisnetwerk seksualiteit binnen Intermetzo. Er is gekeken naar de ervaringen van pedagogisch medewerkers met betrekking tot het hanteren van het Vlaggensysteem. Het doel van dit rapport is om een duidelijk beeld te schetsen van de huidige situatie omtrent het hanteren van het Vlaggensysteem.

Via deze weg willen wij graag een aantal personen bedanken voor de medewerking en begeleiding tijdens het uitvoeren van dit onderzoek. Allereerst gaat onze dank uit naar Mariska Jacobs-Ooink voor haar begeleiding tijdens de intervisielessen. Keer op keer heeft zij ons voorzien van tips en feedback waardoor wij kritisch naar ons rapport bleven kijken. Dit heeft gezorgd voor een sterke, theoretische onderbouwing en juiste beschrijving van ons onderzoek. Tevens gaat onze dank uit naar de opdrachtgever Gert-Jan Vis, portefeuillehouder van het kennisnetwerk seksualiteit binnen Intermetzo. Hij heeft ons de kans gegeven om dit onderzoek uit te voeren en heeft daarnaast geholpen met het vinden van de juiste informatie. Ook willen wij onze dank uitspreken aan alle pedagogisch medewerkers van Intermetzo die de enquête hebben ingevuld. Zonder hun medewerking hadden wij dit onderzoek nooit kunnen voltooien. Ons laatste dankwoord gaat uit naar de studenten in onze intervisiegroep. Zij hebben ons voorzien van nuttige feedback en daarnaast geïnspireerd met hun eigen onderzoeken.

Wendy Sasse & Christie Noordkamp

Enschede, 30 januari 2017

Samenvatting

Sinds enkele jaren wordt er binnen de residentiële groepen van Intermetzo gebruik gemaakt van het Vlaggensysteem. Deze methode is binnen Intermetzo ingevoerd naar aanleiding van het “Kwaliteitskader voorkomen seksueel misbruik in de jeugdzorg” (Jeugdzorg Nederland, 2013). Het Vlaggensysteem is een methode, ontwikkeld door Sensoa, die gezond seksueel gedrag stimuleert en seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomt en terugdringt (Frans & Franck, 2015).

De korte termijn doelstelling van het onderzoek is het in kaart brengen van de ervaringen van pedagogisch medewerkers met het hanteren van het Vlaggensysteem binnen Intermetzo. De lange termijn doelstelling is het optimaliseren van het hanteren van het Vlaggensysteem binnen Intermetzo. Om deze doelstellingen te kunnen behalen is er een hoofdvraag geformuleerd. Deze luidt als volgt: “Wat zijn de ervaringen van de pedagogisch medewerkers op de residentiële groepen binnen Intermetzo met betrekking tot het hanteren van het Vlaggensysteem?”. Om deze hoofdvraag te beantwoorden is er gebruik gemaakt van theoretische en praktische deelvragen. In de theoretische deelvragen wordt antwoord gegeven op de vragen wat de methodische uitgangspunten van het Vlaggensysteem zijn en welke voorwaarden er zijn voor het succesvol implementeren van een methode. In de praktische deelvragen is er antwoord gegeven op de vragen wat de positieve ervaringen, verbeterpunten en de voorwaarden voor effectief hanteren zijn met betrekking tot het Vlaggensysteem volgens pedagogisch medewerkers.

Tijdens de uitvoering van dit onderzoek is er gebruik gemaakt van een kwantitatieve onderzoeksmethode waarbij het proces is geëvalueerd. Dit is gedaan door een online enquête af te nemen onder alle pedagogisch medewerkers op de residentiële groepen van Intermetzo. De antwoorden op de enquête zijn door middel van Qualtrics verwerkt.

Uit de resultaten en conclusies komt naar voren dat het hoofddoel van het Vlaggensysteem volgens de pedagogisch medewerkers niet tot uiting komt op de residentiële groepen. Wel wordt het Vlaggensysteem als bruikbare methode gezien door de handvatten en hulpmiddelen die het biedt. Hieruit zijn de volgende aanbevelingen opgesteld: ‘kwalitatief onderzoek naar de redenen van uitblijven van het hanteren van het Vlaggensysteem’, ‘up-to-date houden van kennis omtrent het Vlaggensysteem’ en ‘bevorderen van casuïstiekbespreking en thema-avonden’.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Samenvatting	3
1. Inleiding	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Projectkader	7
1.3 Doelstellingen.....	8
1.3.1 Korte termijn doelstellingen	8
1.3.2 Lange termijn doelstellingen.....	8
1.4 Onderzoeksvraag	9
1.4.1 Hoofdvraag	9
1.4.2 Deelvragen	9
1.5 Leeswijzer	9
2. Het theoretisch kader	10
2.1 De methodische uitgangspunten van het Vlaggensysteem.....	10
2.2 Conclusie deelvraag 1	18
2.3 Voorwaarden voor implementeren.....	19
2.4 Conclusie deelvraag 2	24
3. Methode van onderzoek	25
3.1 Onderzoeksmethode.....	25
3.2 Onderzoekstype.....	25
3.3 Populatie en steekproef.....	26
3.4 Dataverzamelingsinstrument	26
3.5 Procedure	27
3.6 Validiteit.....	28
3.7 Betrouwbaarheid.....	29
3.8 Ethische overwegingen.....	30
4. Resultaten	31
4.1 Algemene gegevens	31
4.2 Ervaringen met betrekking tot hanteren van het Vlaggensysteem	31
4.2.1 Individueel hanteren van het Vlaggensysteem.....	31
4.2.2 Gebruik handvatten en hulpmiddelen	33

4.2.3 Wat biedt het Vlaggensysteem persoonlijk	34
4.3 Implementeren van het Vlaggensysteem	35
4.3.1 Trainingen ‘Werken met het Vlaggensysteem’	35
4.3.2 Vlaggensysteem op teamniveau	36
4.3.3 Kennis, casuïstiek bespreking en ruimte	37
4.3.4 Implementatiefasen	39
5. Conclusies	40
5.1 Conclusie positieve ervaringen	40
5.2 Conclusie verbeterpunten	40
5.3 Conclusie voorwaarden effectief hanteren	41
5.4 Conclusie hoofdvraag	42
5.5 Aanbevelingen	43
5.6 Sterktes en zwaktes	45
5.7 Discussie	46
Literatuurlijst	49
Bijlagen	53
Bijlage 1. De enquête vragen	53
Bijlage 2. Inleidende briefing	57
Bijlage 3. Mail met begeleidende tekst en link naar de enquête	58
Bijlage 4. Herinnering voor het invullen van de enquête	59
Bijlage 5. Model overeenkomst onderzoeksopdracht	60
Bijlage 6. Evaluatieformulier opdrachtgever	61

1. Inleiding

In dit hoofdstuk staat beschreven waarom het onderzoek van belang is en binnen welke context het onderzoek wordt uitgevoerd. Ook worden de doelstellingen, hoofdvraag en de deelvragen geformuleerd die in het onderzoek zijn gebruikt.

1.1 Aanleiding

In 1989 is er door de Verenigde Naties het verdrag ‘het internationaal verdrag inzake de rechten van het kind’ opgesteld. Dit verdrag is gebaseerd op de ‘universele verklaring van de rechten van de mens’. In totaal bestaat het verdrag uit 54 artikelen. Eén van de artikelen stelt dat het kind recht heeft op bescherming tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik (UN General Assembly, 1989; Unicef, 2009). In Nederland is dit tegenwoordig een veelbesproken onderwerp, omdat seksueel misbruik of een andere vorm van seksueel geweld veel voorkomt. Onder seksueel geweld worden alle vormen van seksuele overschrijdingen bedoeld (Nationaal Rapporteur, 2014). In Nederland blijkt dat ongeveer 62.000 kinderen per jaar slachtoffer worden van seksueel geweld (Nationaal Rapporteur, 2014).

De cijfers zijn niet ongezien gebleven en verhalen rondom seksueel misbruik in de jeugdzorg kwamen naar buiten. In 2012 is er om die reden door de Commissie-Samson een rapport uitgebracht over seksueel misbruik onder kinderen en jongeren die door de overheid in instellingen of pleeggezinnen waren geplaatst. Uit dit rapport getiteld ‘Omringd door zorg, toch niet veilig’, kwam naar voren dat deze jongeren niet genoeg beschermd werden tegen seksueel misbruik. Het ging hierbij niet alleen om misbruik door groepsgenoten, maar ook door medewerkers van de verschillende jeugdzorgorganisaties (Commissie Samson, 2012). Uit het rapport werd ook duidelijk dat de kans op seksueel misbruik binnen jeugdzorginstellingen twee keer zo groot is als van jongeren in de gewone populatie. Dit komt door de inrichting van de zorg, de problematieken van de jongeren, de achtergronden, de machtspositie van de verzorgenden zoals pedagogisch medewerkers en pleegouders en vanwege het feit dat fysiek contact vaker voorkomt (Commissie Samson, 2012). Om seksueel misbruik in de jeugdzorg tegen te gaan is het ‘kwaliteitskader voorkomen seksueel misbruik in de jeugdzorg’ opgericht.

Het kwaliteitskader beschrijft een aantal maatregelen die organisaties moeten treffen om seksueel misbruik te voorkomen en terug te dringen. Eén daarvan is het aanscherpen van de selectieprocedure van medewerkers. Iedere medewerker dient nu een ‘Verklaring omtrent Gedrag’ aan te leveren bij hun werkgever. Daarnaast zijn er meldcodes ingevoerd voor het melden van incidenten en calamiteiten en worden medewerkers getraind omtrent seksualiteit (Jeugdzorg Nederland, 2013). Uit het rapport van Commissie Samson (2012) bleek dat er

sprake was van een taboesfeer en handelingsverlegenheid op het gebied van seksualiteit, waardoor training op dit gebied noodzakelijk is. Om de handelingsverlegenheid rondom het doorbreken, herkennen en voorkomen van seksueel misbruik te verbeteren, wordt het Vlaggensysteem geadviseerd in het kwaliteitskader (Jeugdzorg Nederland, 2013).

Door de invoering van het kwaliteitskader en het verplichten van een methode omtrent seksualiteit en de (afwijkende) seksuele ontwikkeling, is er in 2013 Intermetzo breed voor gekozen om verschillende projectgroepen omtrent seksualiteit op te richten (Van De Maat & Candel, 2013). Dit is in 2014 verder uitgebreid door het oprichten van het kennisnetwerk seksualiteit. Het doel van dit netwerk is om kennis rondom het onderwerp seksualiteit te ontwikkelen en te delen met elkaar (Van De Maat & Candel, 2014). In 2015 zijn er verscheidene activiteiten rondom seksualiteit aangeboden aan medewerkers binnen de residentiële groepen van Intermetzo, waaronder de basistraining 'Werken met het Vlaggensysteem' (Van De Maat & Dortland, 2015).

Naast dat het kennisnetwerk seksualiteit actief is binnen Intermetzo, is er op iedere residentiële groep aandacht voor seksualiteit en het Vlaggensysteem. Elke groep heeft een pedagogisch medewerker aangesteld als taakhouder seksualiteit. De taken die bij deze functie horen zijn onder andere het thema seksualiteit binnen het team onder de aandacht houden, toezien op de actiepunten, knelpunten en kennisvragen signaleren, collega's ondersteunen bij het geven van seksuele voorlichting en zorgdragen voor het hanteren van het Vlaggensysteem in de praktijk (Intern document Intermetzo, geschreven door Gert-Jan Vis, 2016).

Op het laatste punt, het hanteren van het Vlaggensysteem, is dit onderzoek gebaseerd. Op dit moment is het niet bekend hoe het werken met het Vlaggensysteem wordt ervaren door de pedagogisch medewerkers binnen Intermetzo. Intermetzo heeft behoefte aan een tussentijdse evaluatie om een beeld te krijgen hoe het Vlaggensysteem op dit moment wordt ingezet. Deze evaluatie zal ervoor zorgen dat goede punten, maar ook eventuele knelpunten rondom het gebruik van het Vlaggensysteem in de praktijk naar voren komen.

1.2 Projectkader

Het onderzoek vindt plaats binnen Intermetzo. Intermetzo is een jeugdzorgorganisatie waar kinderen en jongeren met meervoudige en complexe problemen terecht kunnen. Er wordt samen met het kind en hun ouders gewerkt aan een betekenisvol bestaan. Dit houdt in dat het kind op eigen benen staat, eigen verantwoordelijkheid neemt en een bijdrage levert aan de maatschappij (Van De Maat & Dortland, 2015).

Veelal komen deze kinderen op een residentiële jeugdzorg groep te wonen. Binnen Intermetzo bestaat de residentiële jeugdzorg uit groepen waarin 24-uurs zorg wordt geboden aan kinderen van 4 tot 18 jaar. De kinderen kunnen terecht komen in een gesloten, besloten of open setting. De plaatsing in deze setting kan vrijwillig of gedwongen van aard zijn. Voorbeelden voor het uit huis plaatsen van kinderen zijn: het kind is niet veilig bij zijn ouders, het kind tegen zichzelf te beschermen, de samenleving te beschermen tegen het kind of de opvoeding is een te zware last geworden (IJzerdoorn & Rosmalen, 2016). Daarnaast kunnen jongeren op residentiële groepen last hebben van gedragsproblemen, problemen rondom school en kan er sprake zijn van verstoorde relaties waardoor thuis wonen niet meer mogelijk is (Frensch & Cameron, 2002; Knorth, Harder, Zandberg & Kendrick, 2008).

Binnen de residentiële groepen van Intermetzo wordt van veel verschillende methode en methodieken gebruik gemaakt. Eén van deze methoden is het Vlaggensysteem. Het Vlaggensysteem wordt al enkele jaren gehanteerd binnen de Intermetzo en wordt geïmplementeerd op alle groepen. In het kader van professionalisering zijn alle medewerkers binnen 'behandelen', 'wonen en opgroeien' en 'jeugdzorg plus' geschoold op andere het thema seksualiteit door middel van een basistraining 'Werken met het Vlaggensysteem' (Van De Maat & Dortland, 2015). Om te kijken hoe het er nu voor staat met het gebruik van het Vlaggensysteem is dit onderzoek uitgevoerd. Het onderzoek richt zich op de pedagogisch medewerkers die werkzaam zijn op de residentiële groepen binnen Intermetzo. Voor deze doelgroep is gekozen, omdat zij de personen zijn die het Vlaggensysteem in de praktijk moeten brengen. Hierdoor kan er een beeld worden geschetst rondom de ervaringen en het gebruik van het Vlaggensysteem binnen Intermetzo.

1.3 Doelstellingen

1.3.1 Korte termijn doelstellingen

In kaart brengen van de ervaringen van de pedagogisch medewerkers met het hanteren van het Vlaggensysteem binnen Intermetzo.

1.3.2 Lange termijn doelstellingen

Op basis van de uitkomsten van de procesevaluatie het hanteren van het Vlaggensysteem optimaliseren.

1.4 Onderzoeksvraag

1.4.1 Hoofdvraag

Wat zijn de ervaringen van de pedagogisch medewerkers op de residentiële groepen binnen Intermetzo met betrekking tot het hanteren van het Vlaggensysteem?

1.4.2 Deelvragen

Theoretische deelvragen

- Welke methodische uitgangspunten kent het Vlaggensysteem?
- Wat zijn de voorwaarden voor een succesvolle implementatie van een methode?

Praktische deelvragen

- Wat zijn de positieve ervaringen van de pedagogisch medewerkers met betrekking tot het Vlaggensysteem?
- Wat zijn de verbeterpunten van de pedagogisch medewerkers met betrekking tot het gebruik van het Vlaggensysteem?
- Wat zijn volgens de pedagogisch medewerkers de voorwaarden voor het effectief hanteren van het Vlaggensysteem?

1.5 Leeswijzer

In dit bachelorrapport wordt toegewerkt naar het beantwoorden van de hoofdvraag. Dit wordt gedaan door in hoofdstuk één de aanleiding van het onderzoek te beschrijven en duidelijk te maken wat de hoofd- en deelvragen zijn. Vervolgens wordt in hoofdstuk twee het theoretisch kader uitgewerkt. Hierin worden de uitkomsten van het literatuuronderzoek beschreven en de theoretische deelvragen beantwoord. Het derde hoofdstuk, methode van onderzoek, onderbouwt de gekozen methode van onderzoek en licht toe wat deze keuze inhoudt. De resultaten van de afgenomen enquête worden beschreven in hoofdstuk vier. Aan de hand hiervan zijn in hoofdstuk vijf de conclusies weergegeven. Dit wordt gedaan door de resultaten uit hoofdstuk vier te vergelijken met de theorie uit hoofdstuk twee waaraan conclusies worden gekoppeld. Tot slot worden er in hoofdstuk vijf aanbevelingen gegeven, de sterkten en zwakten van het onderzoek beschreven. Daarnaast bevat dit hoofdstuk een discussie over handelingsverlegenheid omtrent seksualiteit.

2. Het theoretisch kader

Het theoretisch kader geeft antwoord op de twee theoretische deelvragen. Binnen de eerste deelvraag wordt antwoord gegeven op de methodische uitgangspunten van het Vlaggensysteem. Het Vlaggensysteem en seksualiteit zijn hierbij belangrijke begrippen. De tweede deelvraag geeft antwoord op hoe een methode wordt geïmplementeerd. Daarnaast wordt duidelijk hoe de implementatie van het Vlaggensysteem moet worden uitgevoerd.

2.1 De methodische uitgangspunten van het Vlaggensysteem

Om alle methodische uitgangspunten, die te maken hebben met het Vlaggensysteem, te belichten en een antwoord te kunnen geven op de deelvraag, is er gebruik gemaakt van verschillende paragrafen die te maken hebben met het Vlaggensysteem. Deze paragrafen zijn onderverdeeld in de onderwerpen: 'Het Vlaggensysteem in het algemeen', 'Seksuele ontwikkeling als uitgangspunt', 'Werkwijze van het Vlaggensysteem', 'Seksueel grensoverschrijdend gedrag', 'Voorwaarden voor het hanteren van het Vlaggensysteem' en 'Begeleider competenties'. Door deze indeling te hanteren is er een duidelijk en uitgebreid beeld geschetst van het Vlaggensysteem.

Het Vlaggensysteem in het algemeen

Het Vlaggensysteem is een methode, ontwikkeld door Sensoa, dat gezond seksueel gedrag stimuleert en seksueel overschrijdend gedrag voorkomt en terugdringt bij jongeren van 0 tot 18 jaar. Dit systeem is vooral gemaakt om handvatten te geven aan professionele opvoeders binnen organisaties en instellingen. Professionele opvoeders zijn bijvoorbeeld pedagogisch medewerkers van een kinderopvang, onderwijzers, hulpverleners en andere mensen die met kinderen en jongeren werken. Op basis van zes verschillende criteria (wederzijdse toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, leeftijds-, context- en ontwikkelingsadequaat en zelfrespect) en een normatieve lijst wordt seksueel gedrag getoetst door professionele opvoeders. Aan de hand van deze lijst wordt getoetst welke kleur vlag het gedrag van het kind heeft. Hiervoor worden de kleuren groen, geel, rood en zwart gehanteerd. De kleur groen staat voor seksueel aanvaardbaar gedrag en geel staat voor licht grensoverschrijdend gedrag. De rode en zwarte vlag staat voor ernstig seksueel overschrijvend gedrag waarbij zwart als zwaarst wordt gezien. Om het juist te kunnen beoordelen wordt er een checklist gehanteerd (Frans & Franck, 2015). Daarnaast bevat de methode een overzicht met handvatten om het Vlaggensysteem werkend te maken voor de professionele opvoeders. Deze handvatten staan per vlag beschreven, waarbij bij iedere vlag verschillende pedagogische reacties staan

weergegeven. Ook worden er verschillende materialen en instrumenten aangegeven die gebruikt kunnen worden in de praktijk (Frans & Franck, 2015). Om te kunnen reageren op seksueel gedrag moeten pedagogisch medewerkers weten welk gedrag leeftijdsadequaat is. Hierbij gaat het Vlaggensysteem uit van de 'normale' seksuele ontwikkeling van het kind. Hoe de ontwikkeling rondom seksualiteit verloopt wordt om die reden in de volgende paragraaf toegelicht.

Seksuele ontwikkeling als uitgangspunt

De seksuele ontwikkeling van een kind kan worden opgedeeld in drie domeinen. De biologische, fysieke en het psychosociale domein. Bij de biologische en fysieke ontwikkeling wordt er gekeken naar de lichamelijke ontwikkelingen wat past bij de leeftijdsfase waarin het kind zit. Denk hierbij aan de groei van de geslachtsdelen, zichtbaar worden van de primaire en secundaire geslachtskenmerken zoals beharing, borstgroei, menstruatie en zaadlozing. Bij de psychosociale ontwikkeling liggen de kenmerken vooral op het gebied van seksuele gedragingen en gevoelens. Het hebben van een orgasme, opwinding, verlangen en verliefdheid spelen een rol, maar ook lichaamsbeleving, relaties, genderidentiteit gaat in het hoofd van een kind om (NCJ, z.j.).

De seksuele ontwikkeling is voor de toepassing van het Vlaggensysteem erg belangrijk. De reden hiervoor is dat kennis over de seksuele ontwikkeling zorgt voor vat en inzicht op kinderen die seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen. Daarnaast is het van belang om in de seksuele ontwikkeling rekening te houden met iemands persoonlijke geschiedenis. Denk aan de gezinssituatie, seksuele opvoeding of eerste seksuele ervaring. Deze punten staan centraal in de seksuele ontwikkeling van een kind en maakt het kader op het gebied van seksualiteit. Dit kader bestaat uit eigen gevoelens, gedragingen en interpreteren van andermans gedragingen. Daaruit leren kinderen welk gedrag grensoverschrijdend is en welke niet (Frans & Franck, 2010).

Vanwege de verschillende kaders en snelheid in de ontwikkeling van kinderen loopt de ontwikkeling niet altijd parallel aan de biologische leeftijd. Tabel 2.1 geeft een overzicht van de hoofdpunten in de seksuele ontwikkeling die in de aangegeven leeftijdsfase voornamelijk naar voren komen (Zwiep, 2002; Frans & Franck, 2010; Rutgers, 2016). Ondanks dat er binnen de residentiële jeugdzorg vooral kinderen ouder dan 4 jaar zitten, wordt er toch voor gekozen om de ontwikkelingsfase van 0-4 jaar te beschrijven. De reden hiervoor is het disharmonisch profiel dat het kind kan hebben. Een disharmonisch profiel betekent dat bijvoorbeeld de lichamelijke-,

sociale- en verstandelijke ontwikkeling niet parallel aan elkaar lopen, maar zich ontwikkelen aan verschillende leeftijdsfasen oftewel disharmonisch verlopen (MEE, 2015).

Tabel 2.1 Seksuele ontwikkeling van 0-18 jaar

Biologische leeftijd	Seksuele ontwikkeling aan de hand van biologische-, fysieke- en psychosociale ontwikkeling
0 tot 4 jaar	- Het ontdekken staat centraal door middel van voelen en knuffelen. Lichamelijk contact wordt als prettig ervaren. - Geborgenheid, veiligheid, vertrouwen en liefde zorgt voor veilige hechting. - Interesse in hun eigen lichaam en ook in dat van een ander. - Peuters vinden het leuk om woorden als 'piemel' te gebruiken, vooral door de reactie die het uitlokt bij volwassenen.
4 tot 6 jaar	- Spelenderwijs ontdekken van het eigen lichaam (bv. doktertje). - Interesse in voortplanting. - Leren dat een gebloot lichaam niet in het openbaar wordt laten zien. - Meiden gaan meer echte meiden dingen doen (spelen met poppen) en jongens jongensdingen (voetballen).
6 tot 9 jaar	- Verliefdheid gekoppeld aan iemand lief vinden. - Verschil tussen verliefdheid en vriendschap wordt duidelijk. - Spelen wordt vooral met hetzelfde geslacht gedaan. - Nieuwsgierig naar het geslachtsdeel en bekijken die van een ander ook. Aanraken van elkaars geslachtsdeel hoort hier af en toe ook bij. Wel uit het zicht van anderen. - Lichamelijk vergelijken van zichzelf met anderen.
9 tot 12 jaar	- Laten zich niet of nauwelijks meer bloot zien aan anderen vanwege schaamte. - Verkering krijgen speelt rond deze leeftijd en seks begint interessant te worden. - Het ene kind wil veel weten over seks en anderen willen het er niet over hebben en vinden het vies. - Lichamelijke en emotionele veranderingen vinden plaats. Gevoelens worden sterker waardoor onzekerheid kan voorkomen over het eigen lichaam.
12 tot 15 jaar	- Eigen gang gaan en zelfstandigheid staan bovenaan. - Vrienden worden belangrijker gevonden dan de ouders. - Onzekerheid speelt een rol vanwege het erbij willen horen. - Jongeren zoeken informatie over seks op en flirten via het internet met anderen. - Seksueel voelen jongeren zich meer aangetrokken tot de ander. - Rndom seksualiteit wordt vooral zoenen veel gedaan.
15 tot 18 jaar	- Jongeren krijgen relaties, maken het uit en leren omgaan met liefdesverdriet. - Aangeven van grenzen vinden jongeren lastig waardoor op seksueel gebied vervelende ervaringen kunnen ontstaan. - Voelen, strelen, masturberen, vingeren en aftrekken zijn veel voorkomende seksuele

handelingen.

- Rond het 17de jaar heeft de helft van de jongeren voor het eerst geslachtsgemeenschap.
 - Seksuele voorkeur wordt duidelijk.
-

De punten uit tabel 2.1, over de seksuele ontwikkeling, worden in de aangegeven leeftijdsfasen binnen het Vlaggensysteem gezien als gezond seksueel gedrag. Dit gedrag wordt aangegeven met de groene vlag. Het gebruik van de vlaggen is één van de werkwijzen die het Vlaggensysteem hanteert. De werkwijze van het Vlaggensysteem wordt in de volgende paragraaf nader toegelicht.

Werkwijze van het Vlaggensysteem

Het hoofddoel van het Vlaggensysteem is het stimuleren van gezond seksueel gedrag en bijdragen aan het voorkomen en terugdringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag onder kinderen en jongeren. Daarnaast is het voor de pedagogisch medewerkers belangrijk dat zij seksueel gedrag adequaat kunnen beoordelen, hierover in gesprek kunnen gaan en weten hoe zij hier naar moeten handelen (Storms & Doornink, 2016). Om dit te kunnen bereiken zijn er verscheidene hulpmiddelen waarvan de pedagogisch medewerker gebruik kan maken. Dit is het handboek, de normatieve lijst, de vier vlaggen, de 44 tekeningen, het stuurwiel met de zes criteria, hand-outs en de brochure 'kwaliteitsborging Vlaggensysteem'.

De eerste stap die wordt genomen na het signaleren van seksueel (grensoverschrijdend) gedrag is het bekijken van de zes criteria. Dit wordt gedaan in overleg met meerdere professionals en samen wordt er bepaald of er aan het criterium wordt voldaan of niet. Wanneer men naar de zes criteria kijkt dan zijn wederzijdse toestemming, vrijwilligheid en gelijkwaardigheid het belangrijkste. Deze wegen het zwaarst. Het criterium leeftijdsadequaat wordt bepaald aan de hand van de normatieve lijst. Hierin staat omschreven of de situatie en het gedrag bij de leeftijd past (Storms & Doornink, 2016). Na het beoordelen van de criteria volgt de tweede stap. Het beoordelen van de situatie door middel van het toekennen van een vlag. Als alle criteria 'oké' zijn gescoord dan wordt het gedrag beoordeeld met een groene vlag. Wanneer er één of meerdere criteria niet 'oké' zijn dan krijgt het gedrag een andere kleur. Welke kleur dit is wordt bepaald door de mate van grensoverschrijding. Er wordt gekeken naar wat de gevolgen zijn voor het slachtoffer, in welke context het plaatsvond, of het wel of niet past bij de ontwikkeling en of de dader zich bewust zou moeten zijn van de grenzen die hij overschrijdt (Storms & Doornink, 2016).

De ernst van de overschrijding bepaald de derde stap. Dit is het geven van een reactie en eventuele consequentie op het gedrag. Een groene vlag stelt dat het gaat om functioneel gedrag. Hierop kan je reageren maar dit is niet altijd nodig. Bij een gele vlag is het belangrijk dat het kind wordt begrensd, maar dat je ook uitlegt waarom je dit doet. Het is gedrag dat vaak bij veel kinderen voorkomt. Het hoort bij het experimenteren op het gebied van seksualiteit, maar vraagt wel om kaders (Frans & Frank, 2015). Bij een rode vlag is het belangrijk om niet meer het bedrag te begrenzen, maar te verbieden. Ook hierbij is uitleg belangrijk. Daarnaast kan er nog een consequentie aan worden verbonden. Als laatste is er de zwarte vlag. Bij deze vlag moet het gedrag niet alleen worden verboden, maar moet er ook een straf of een maatregel volgen, eventueel moet er zelfs hulp worden ingeschakeld (Repetur & Doornink, 2011). Belangrijk is dat men bij een rode en zwarte vlag binnen het Vlaggensysteem wordt gesproken van seksueel misbruik. Indien dit zich voordoet kan de laatste stap worden uitgezet. Het inzetten van intensieve hulpverlening. Dit wordt later in deze paragraaf nog aangekaart (Frans & Frank, 2015).

Als alle bovenstaande stappen zijn doorlopen kan de pedagogisch medewerker overgaan tot het bespreekbaar maken van het seksueel (grensoverschrijdend) gedrag met het kind. Hiervoor zijn zes verschillende werkvormen bedacht. Enkele van deze zijn voor het bespreken van het Vlaggensysteem in een groep. Deze werkvormen zijn zowel individueel als groepsgericht (Repetur & Doornink, 2011; Storms & Doornink, 2016).

Voor het geven van een adequate reactie hebben de makers van het Vlaggensysteem het PPLISSIT-model gehanteerd. Dit model gaat van algemeen naar gespecialiseerd, waarbij de laatste stappen door gespecialiseerde hulpverleners moeten worden ondernomen (Frans & Frank, 2015). De eerste stap is het nemen van 'Perspectief'. Hierin ga je uitvragen wat de beleving van de cliënt was bij de situatie. Vervolgens gaat de professional over naar de fase van 'Permissie'. Hierin is het belangrijk dat de professional aangeeft dat de cliënt het mag beleven zoals hij of zij dat doet. Hierbij hoeft geen schaamte te komen kijken. Vervolgens komt de stap van 'Limited Information', oftewel beperkte informatie. In deze stap geef je de cliënt een aantal overwegingen en gedachten mee zodat hij of zij over zijn gedrag gaat nadenken. Het kan gaan om een correctie maar ook om een bevestiging. Dan kan de stap van de 'Specifieke Suggesties' worden gemaakt. Hier geeft de pedagogisch medewerker de cliënt advies naar aanleiding van zijn gedrag. Was dit gedrag juist of dient de cliënt zijn gedrag aan te passen of te wijzigen? Als laatste volgt de stap van 'Intensieve Therapie'. Als het nodig is wordt deze stap toegepast. Hierbij wordt de cliënt doorverwezen naar intensieve hulpverlening, vaak naar aanleiding van de zwarte vlag (Frans & Frank, 2015; Storms & Doornink, 2016).

Kort gezegd kan de gele vlag binnen het Vlaggensysteem worden gezien als seksueel overschrijdend gedrag en de rode en zwarte vlag als seksueel misbruik. Om aan te geven wat het verschil is tussen de twee termen, wordt dit in de volgende paragraaf 'seksueel grensoverschrijdend gedrag' toegelicht.

Seksueel grensoverschrijdend gedrag

Het Vlaggensysteem bestaat uit verschillende categorieën om onderscheid te kunnen maken tussen aanvaardbaar seksueel gedrag, licht, ernstig of zwaar grensoverschrijdend gedrag. Algemeen gezien kan seksueel grensoverschrijdend gedrag gedefinieerd worden als alle vormen overschrijdingen op het gebied van seksualiteit. Hierbij kan er gedacht worden aan verkrachting, seksueel misbruik en seksuele intimidatie (Haas, 2012). Sensoa en Movisie (in Frans & Franck, 2010) maken echter wel onderscheid tussen seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel misbruik. Hier wordt voor gekozen, omdat niet elke vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag bestempeld kan worden als misbruik. Bij kinderen is het namelijk zo dat licht grensoverschrijdend gedrag (de gele vlag) in de ontwikkeling als 'normaal' kan worden gezien, maar dat maakt het gedrag niet minder grensoverschrijdend. Om deze reden formuleert Frans & Franck (2010) de definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag als volgt:

'Elke vorm van seksueel gedrag of seksuele toenadering, in verbale, non-verbale of fysieke zin, opzettelijk of onopzettelijk, waarbij in seksueel contact aan een of meerdere van de volgende zes criteria niet wordt voldaan: wederzijdse toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, passend bij leeftijds- of ontwikkeling, passend bij de situatie en/of cultuur, zelfrespect (Frans & Franck, 2010, p. 34).'

Bij kinderen wordt dus gesproken van seksueel grensoverschrijdend gedrag wanneer een kind over één van de grenzen gaat van de betrokkenen. Het kind voldoet in die situatie dan niet aan één of meerdere van de zes criteria die het Vlaggensysteem stelt. Omdat het om één of meerdere criteria gaat, kan seksueel grensoverschrijdend gedrag dus variëren van de gele naar zwarte vlag. Oftewel van licht naar zwaar grensoverschrijdend gedrag en zal de reactie van de begeleiders om die reden telkens anders zijn (Frans & Franck, 2010). Wanneer het gaat om seksueel misbruik wordt de volgende definitie door het Vlaggensysteem gehanteerd:

‘Elke vorm van seksueel overschrijdend gedrag, in verbale, non-verbale of fysieke zin, opzettelijk of onopzettelijk, waar geen wederzijdse toestemming voor bestaat, en/of die op één of andere manier afgedwongen is, en/of waar het slachtoffer veel jonger is of in een afhankelijke relatie staat (Frans & Franck, 2010, p. 34).’

In deze definitie er niet gekeken vanuit het slachtoffer, maar vanuit de pleger. Op deze manier wordt seksueel misbruik niet bepaald op beleving en gevoel, maar op het gedrag van de pleger. Zo wordt het grijze gebied tussen grensoverschrijdend gedrag en misbruik helderder (Frans & Franck, 2010).

Om binnen een instelling seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel misbruik te voorkomen moet volgens het Vlaggensysteem een instelling aan een aantal (rand)voorwaarden voldoen. Deze voorwaarden zijn instelling breed beschreven, maar ook individueel op de medewerkers en teamgericht. Deze voorwaarden worden in de volgende paragraaf beschreven.

(Rand)voorwaarden voor het hanteren van het Vlaggensysteem

Een randvoorwaarde om het Vlaggensysteem duurzaam te hanteren en uiteindelijk te implementeren in een instelling, is dat er een kwaliteitsbeleid staat beschreven. Hierin moet een visie op gezonde seksualiteit en aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag worden opgenomen. Daarnaast moet dit binnen de gehele instelling worden gedragen. Van het bestuur tot op de groepen (Storms & Janssens, 2016). Binnen dit kwaliteitsbeleid moet er ook aandacht zijn voor sociale veiligheid en seksualiteit. Het pedagogisch klimaat moet in zijn geheel goed zijn (Storms & Janssens, 2016). Dit betekent onder andere dat seksualiteit een onderdeel van het dagelijks leven moet zijn en structureel een onderwerp van gesprek wordt. Daarnaast moet er ruimte zijn om seksualiteit te bespreken. Hiermee wordt letterlijk een ruimte bedoeld waar ongestoord met kinderen en jongeren gepraat kan worden (Storms & Janssens, 2016). Pas wanneer dit is uitgewerkt in het kwaliteitsbeleid kan het Vlaggensysteem hierin een plek krijgen (Storms & Doornink, 2016).

Wanneer het Vlaggensysteem een plek heeft gekregen binnen het beleid van de instelling is het belangrijk dat de instelling zorgt voor een licentie. Om deze licentie te kunnen ontvangen dienen minimaal twee medewerkers de basistraining én de train-de-trainer cursus te behalen. Zij zullen hiervoor een certificaat ontvangen en zijn dan officieel gecertificeerde trainers. Twee keer per jaar dienen zij te worden bijgeschoold (Storms & Doornink, 2016). Dit gebeurt tijdens een tweejaarlijkse verplichte terugkomdag waar de trainers worden bijgeschoold omtrent de nieuwste ontwikkelingen (Movisie, 2015). De train-de-trainer

bijeenkomst wordt in Nederland alleen gegeven door Movisie om de kwaliteit van de interventie te kunnen waarborgen. Dit zodat niet elke instelling de interventie kan aanpassen en er versnippering ontstaat (Movisie, 2015). Hier is voor gekozen zodat er overal op de zelfde manier naar het seksuele gedrag wordt gekeken en het Vlaggensysteem op dezelfde wijze wordt gehanteerd. Om verschillen en niet onderzochte aanpassingen te voorkomen is het Vlaggensysteem een beschermde interventie. Ook hier draait het om de kwaliteitsborging van het Vlaggensysteem (Movisie 2015-2016).

Om het Vlaggensysteem binnen de hele instelling te kunnen implementeren dienen alle pedagogisch medewerkers van de instelling een basistraining 'Werken met het Vlaggensysteem' te volgen. Deze wordt gegeven door gecertificeerde trainers. Belangrijk is dat de professional jaarlijks een herhaalttraining krijgt om de methode up-to-date te houden en om op de hoogte te worden gebracht van vernieuwingen en wijzigingen (Storms & Doornink, 2016). Dit omdat seksualiteit niet statisch is, telkens moet worden aangepast aan de ontwikkelingen die gaande zijn in de samenleving en nieuwe kennis moet worden toegevoegd. Om deze reden wordt ook de normatieve lijst elke 4 á 5 jaar aangepast (Movisie, 2015).

Vervolgens is het belangrijk dat men op teamniveau met het Vlaggensysteem aan de slag gaat. Dit kan bijvoorbeeld door trainers uit te nodigen bij teamvergaderingen, maar ook door supervisie en intervisie (Storms & Janssens, 2016). Wanneer dit alles is gedaan kan de pedagogisch medewerker zelf met het Vlaggensysteem aan de slag gaan. Dit kan bijvoorbeeld tijdens teambesprekingen. Deze vinden binnen Intermetzo om de week plaats, maar ook tijdens intervisie, groepsgesprekken of door middel van individuele begeleiding. Hiervoor moet de pedagogisch medewerker over een aantal competenties beschikken. De voorwaarden en competenties op elk gebied, individueel-, team- en instellingsgericht, zorgen ervoor dat het Vlaggensysteem onderdeel kan worden van de dagelijkse praktijk. Welke individuele competenties voor een pedagogisch medewerker van belang zijn, wordt in de volgende paragraaf toegelicht.

Begeleider competenties

Naast de voorwaarden voor het kunnen hanteren van het Vlaggensysteem zijn de competenties van de begeleiders zelf ook een belangrijk punt. De meeste begeleiders hebben in de vooropleiding vaak onvoldoende kennis verkregen op de gebieden seksualiteit en het begeleiden van kinderen. Om de competenties hierop aan te scherpen zijn negen doelstellingen geformuleerd. Frans & Franck (2010) beschrijven de volgende doelen:

- Bewust zijn van de ontwikkelingsfasen van seksualiteit en wat dat betekent voor het functioneren van een kind.
- Motieven van seksueel gedrag herkennen.
- De criteria of waarden van iedere vlag kunnen gebruiken.
- Een situatie kunnen onderscheiden aan de hand van de vlaggen.
- Gepaste reacties kunnen geven op seksueel gedrag.
- Rekening houden met eigen en andermans weerstanden op seksueel gebied om professioneel met seksuele opvoeding om te kunnen gaan.
- Factoren kunnen signaleren die in de weg kunnen staan van de seksuele begeleiding van kinderen.
- In staat om de methodiek te hanteren.
- Gericht kunnen doorverwijzen bij situaties waarin dit noodzakelijk is.

De negen doelstellingen zijn daarnaast verder uitgewerkt aan de hand vijf KAVES aspecten. KAVES staat voor 'Kenniss en basisinformatie', 'Attitudes en opvattingen', 'Vaardigheden', 'Emoties' en 'Steun' (Frans & Franck, 2010). Deze aspecten zorgen voor een verdiepende slag op de doelstellingen die het Vlaggensysteem stelt voor begeleiders. Bij Sensoa en Movisie (Frans & Franck, 2010) worden teamtrainingen aangeboden om deze competenties te kunnen verhogen.

2.2 Conclusie deelvraag 1

Het Vlaggensysteem is een methode die uitgaat van de seksuele ontwikkeling van een kind. De biologische leeftijd van een kind heeft een aantal ontwikkelingsaspecten op het gebied van seksualiteit. Binnen het Vlaggensysteem worden deze aspecten gezien als gezond seksueel gedrag. Dit wordt aangegeven met de groene vlag. Naast de groene vlag maakt het Vlaggensysteem gebruik van een gele, rode en zwarte vlag. Alle drie de vlaggen zijn grensoverschrijdend, maar de ernst van de overschrijding is verschillend. Geel is een lichte overschrijding. Rood is ernstig en vraagt vaak naast een gepaste reactie ook een consequentie. Zwart is de meest ernstige overschrijding en moet verboden worden. De rode en zwarte vlaggen worden gezien als seksueel misbruik. Om tot deze beoordeling te komen in een situatie heeft het Vlaggensysteem hulpmiddelen ontworpen. De belangrijkste zijn de normatieve lijst, de zes beoordelingscriteria en verschillende tekeningen.

Naast het kunnen hanteren van de hulpmiddelen moet de pedagogisch medewerker geschoold en bekwaam zijn om seksualiteit bespreekbaar te kunnen maken met een cliënt. Hiervoor heeft de methode de basistraining 'Werken met het Vlaggensysteem' ontwikkeld.

Iedere pedagogisch medewerker dient deze te hebben gevolgd om het Vlaggensysteem te kunnen hanteren. Hierin worden verschillende competenties getraind om een medewerker bekwaam te maken en te laten voelen. Naast de individuele competenties moeten de voorwaarden op het gebied van seksualiteit juist zijn. Er moet een beleid zijn en daarnaast is het van belang dat het Vlaggensysteem een standaard punt op de agenda wordt tijdens teamvergaderingen en interviews. Wanneer alle voorwaarden op orde zijn, kan het Vlaggensysteem onderdeel worden van de dagelijkse praktijk en het doel worden behaald.

2.3 Voorwaarden voor implementeren

Het invoeren van een vernieuwing of een verandering wordt implementeren genoemd (Barwick et al., 2005). Naast het invoeren wordt er van implementatie meer gevraagd. Hiervoor is een aanpak nodig omtrent het gehele implementatieproces. Dit proces kenmerkt zich door verschillende fasen en factoren waardoor de invoering, bijvoorbeeld de invoering van een interventie, kan leiden tot een succes. Het succesvol invoeren, oftewel een succesvolle implementatie, onderscheidt zich op twee gebieden namelijk; de verandering is uitgevoerd zoals is bedoeld en de resultaten die vooraf waren verwacht zijn behaald door het implementeren van de verandering (Stals, Yperen, Reith & Stams, 2008).

Planmatig- en procesmatig implementeren

Zoals aangegeven is het implementeren een proces waarin verschillende fasen worden doorlopen. Voor het implementeren van een verandering wordt er onderscheid gemaakt in twee dingen. Dit is dat implementeren zowel een planmatige- als een procesmatige aanpak vraagt. Bij een planmatige aanpak wordt veelal de PDCA-cyclus (plan-do-check-act) gebruikt (Barwick et al, 2005; Stals, 2012). Er wordt daarbij vaak gestart bij 'plan'. Hierin wordt onderzocht wat de huidige situatie en de gewenste situatie is. Daarnaast worden er doelen geformuleerd waarbij rekening wordt gehouden met de doelen die de interventie beoogd. Ook wordt er aan de hand van de doelen de bevorderende of belemmerende factoren op het proces geanalyseerd, waardoor de implementatiestrategie bepaald kan worden. Deze fase kan ook worden gezien als het fundament van het gehele proces. Na deze fase spelen de andere fasen een rol in de implementatie. De uitvoering wordt ingang gezet (do), er wordt geëvalueerd tijdens de uitvoering (check) en zo nodig wordt het proces bijgesteld of vernieuwd (act) (Barwick et al, 2005; Stals, 2012).

Bij de procesmatige aanpak van het implementeren wordt er door middel van verschillende fases gezorgd voor een implementatietraject. De vormgeving en uitvoering wordt

aan de hand van deze fases opgedeeld. Welke fases er worden doorlopen in het implementatieproces is volgens de theorie verschillend. Verschillende theorieën maken gebruik van verschillende fases. Wel komen de fases overeen met elkaar. Aan de hand van twee verschillende theorieën worden de fases van de procesmatige aanpak van implementeren gegeven. De eerste de theorie is van Rogers (1995). Rogers (1995) omschrijft het proces volgens de volgende fases:

1. Kennis: Hierin worden de uitvoerders zich bewust van de interventie en wordt er informatie gegeven over de interventie.
2. Verleiding: De interventie wordt aangeprezen aan de personen die het uit moeten gaan voeren. Het moet interessant gevonden worden en als positief worden ervaren.
3. Beslissing: Tijdens de fase wordt er besloten of de interventie wordt uitgevoerd.
4. Implementatie: In deze fase staat de daadwerkelijke uitvoering centraal. De interventie wordt uitgevoerd.
5. Bevestiging: De interventie wordt uitgevoerd zoals vooraf is beschreven in de werkwijze.

Stals (2012) geeft in zijn fasering vier fasen aan, namelijk:

1. Verspreiding: Kennis over de interventie wordt verkregen en uitgewisseld. De professionals krijgen een globaal beeld van de interventie.
2. Adoptie: In deze fase is de bedoeling dat de professionals positief tegenover de interventie staan en openstaan voor het gebruik ervan. Tegelijkertijd wordt in deze fase de beslissing genomen of er over wordt gegaan op het uitvoeren van de interventie.
3. Invoering: De fase wordt ook wel de implementatie genoemd. Hierin wordt de interventie uitgevoerd.
4. Borging: De interventie wordt uitgevoerd zoals in de werkwijze is beschreven. Het is geïntegreerd. Tijdens deze fase wordt er nog wel regelmatig geëvalueerd en eventueel bijgesteld.

Binnen het implementatieproces is het mogelijk dat de fasen niet lineair worden doorlopen. In de praktijk kunnen de fases een andere volgorde hebben dan hierboven die door Rogers (1995) en Stals (2012) is aangegeven. Zo kan het zijn dat de ene groep nog in de fase van verspreiding zit en de andere groep al bezig zijn met de uitvoering van de interventie. Om het proces van implementeren te bevorderen, kan er rekening worden gehouden met een aantal factoren. Deze factoren worden determinanten genoemd en wordt in de volgende paragraaf uitgelegd.

Determinanten

Binnen het proces van implementeren spelen belemmerende en bevorderende factoren mee. Deze factoren worden determinanten genoemd. De determinanten zijn onder te verdelen in vier verschillende categorieën. Interventie, doelgroep, organisatie en de context worden als categorie aangegeven die zich ook weer kenmerken door middel van verschillende factoren (Fleuren, Wiefferink & Paulussen, 2002; Fleuren, Paulussen, Dommelen, Buuren, 2014). Door middel van een implementatiestrategie kunnen de bevorderende factoren worden vergroot en de belemmerende factoren worden verminderd.

Daarnaast zijn er vijf kenmerken beschreven die het succesvol implementeren van een interventie vergroten. Berwick (2003) geeft het volgende aan:

- Het voordeel dat wordt verwacht van de interventie.
 - De interventie past bij de doelgroep door aan te sluiten bij de waarden, overtuigingen geschiedenis en behoeften.
 - De interventie is eenvoudig uit te voeren en aan te passen naar de werkwijze van de professional.
 - De professionals hebben tijd en ruimte om in kleine stappen de uitvoering van de interventie uit te proberen. Er is oefenruimte en tijd beschikbaar.
 - Professionals maken het sneller eigen wanneer er bij anderen kan worden gekeken.
- Observeren is van belang.

Wanneer professionals de tijd en de ruimte krijgen om de interventie te oefenen, heeft dit een positieve invloed op het gebruik. Dit is gebleken uit een analyse naar de invloed van determinanten op de gebruikers van Overstreet, Cegielski en Hall (2013).

Hoe een methode overall gezien het best geïmplementeerd kan worden, is hierboven beschreven. Om het Vlaggensysteem te kunnen implementeren hebben de bedenkers van het Vlaggensysteem ook rekening gehouden met verschillende manieren van implementeren. De manier die het Vlaggensysteem heeft gekozen staat in de volgende paragraaf 'implementeren van het Vlaggensysteem' beschreven.

Implementeren van het Vlaggensysteem

Voor het implementeren van het Vlaggensysteem wordt aangeraden de implementatiewijzer te gebruiken volgens de empirische onderbouwing van Storms & Janssens (2016). De implementatiewijzer is een hulpmiddel aangeboden door NJI (2016). Het biedt informatie over wat werkt, handige verandermethoden en heeft een ondersteuningsaanbod voor elke stap die moet worden genomen in het proces van implementeren. In deze

implementatiewijzer wordt ook de PDCA-cyclus gehanteerd. Het planmatig implementeren. Daarnaast staan er nog twee stappen boven de PDCA-cyclus om een juist plan te kunnen maken. Deze stappen zijn 'Het bepalen van de vraag' en 'Analyseren'. Deze twee stappen zorgen er voor dat de verandering wordt uitgevoerd zoals bedoeld is en de resultaten worden bepaald die worden verwacht (Stals, Yperen, Reith & Stams, 2008; NJI, 2016).

Vraag bepalen

In deze stap wordt er bepaald wie de opdrachtgever is, op wie de verandering is gericht, wie met de verandering moet werken en voor wie de effecten van de verandering bedoeld zijn. Ook de voor- en nadelen helder hebben is van belang (NJI, 2016). In het geval van Intermetzo is het kwaliteitskader de opdrachtgever. Het kwaliteitskader heeft bepaald een methodiek in te voeren om seksueel misbruik te voorkomen in de jeugdzorg. Hiervoor is het Vlaggensysteem de methodiek die aangedragen wordt en heeft Intermetzo deze keuze overgenomen. De gehele instelling moet mee werken aan de verandering om effect te hebben, maar de daadwerkelijke uitvoerders zijn de professionals op de groepen binnen Intermetzo. Uiteindelijk moet het Vlaggensysteem door de inzet van professionals effect hebben op het seksueel gedrag van de kinderen op een residentiële groep (Storms & Janssens, 2016)

Analyseren

Wanneer het analyseren aan bod komt wordt er bedacht wat er met de verandering bereikt moet worden. Wat is precies het doel (NJI, 2016)? Als er wordt gekeken naar het Vlaggensysteem heeft deze methode een heel duidelijk doel. Deze methode wil een preventief werkinstrument zijn dat een kader, een leidraad, kan bieden aan een ieder die werkt met kinderen en jongeren. Dit zorgt er voor dat seksualiteit bespreekbaar wordt gemaakt en daarnaast als een positief aspect wordt gezien in de ontwikkeling van het leven en in relaties van kinderen (Frans & Franck, 2010).

Plan

Op basis van de doelen die zijn gesteld worden activiteiten uitgezet om het plan vorm te geven. Hierin wordt duidelijk welke volgorde wordt gehanteerd (NJI, 2016). Aandacht geven aan de determinanten van implementeren wordt aangeraden. Voorbeelden zijn 'observeren' en 'elkaar feedback geven op de uitvoering' (Berwick, 2003; NJI, 2016). Voor de planfase is het van belang dat de randvoorwaarden op orde zijn. Voor het Vlaggensysteem geldt bijvoorbeeld het hebben van ruimte om ongestoord met jongeren te kunnen praten of ruimte en tijd in

teamvergaderingen om supervisie- en intervisiemomenten te plannen waarin casuïstiek besproken kan worden. Daarnaast moet, om deze stap te kunnen zetten, deze voorwaarden instelling breed gedragen worden. Onder andere door een duidelijke visie te hebben op gezonde seksualiteit en aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Storms & Janssen, 2016).

Do

Het blijven gebruiken van de verschillende activiteiten die aangeboden worden en het in de gaten houden van activiteiten die aandacht vragen staan in deze fase centraal. Zo nodig moeten activiteiten aangepast worden door middel van bijvoorbeeld coaching of training. Daarnaast kan er worden gezorgd voor ruimte om kennis en vaardigheden uit te proberen (NJI, 2016). Dat laatste wordt als één van de determinanten genoemd binnen implementeren. Hier gaat het over het krijgen van oefenruimte en tijd (Berwick, 2003). Met betrekking tot het Vlaggensysteem kan hier gedacht worden aan het oprichten van het kennisnetwerk seksualiteit en taakhouderschap seksualiteit. Deze personen zijn er voor om ontwikkelingen op het gebied van seksualiteit in de gaten te houden en professionals op de hoogte te brengen. Ook is de taakhouder er bijvoorbeeld voor om problemen te signaleren en aan te geven dat er aandacht wordt gegeven aan het onderwerp wat gesignaleerd wordt (Storms & Janssens, 2016)

Check

Het constant checken van de vooruitgang en of de gekozen aanpak leidt tot het gewenste resultaat is in deze fase het hoofddoel. Hierbij wordt terug gekeken naar het doel dat vooraf is gesteld en of de weg die nu wordt bewandeld ook bijdraagt aan het behalen van het doel. Feedback ontvangen maakt verandering onder andere succesvol (NJI, 2016). Dit kan bijvoorbeeld door het thema regelmatig terug te laten komen op de agenda of door werkgespreken (Storms & Janssens, 2016).

Act

Blijvende aandacht staat hier centraal. De aanpak moet onder de aandacht blijven om het te laten werken. Reflecteren, communiceren, (opnieuw) formuleren van doelen en het houden aan de gemaakte afspraken blijven van belang (NJI, 2016). Het plan moet als een onderdeel van het dagelijkse leven worden gezien en een structureel onderwerp van gesprek zijn, waardoor het constant onder de aandacht blijft (Storms & Janssens, 2016).

2.4 Conclusie deelvraag 2

Het implementeren van een methode is een proces dat niet van de één op de andere dag voltooid is. Daarnaast geeft de literatuur verschillende stappen weer die zorgen dat een vernieuwing of een verandering stapsgewijs plaatsvindt. Veelal komen de stappen overeen en begint het met het werven van kennis en het verspreiden ervan. Daarna wordt gekeken hoe de personen, die het uit moeten voeren, tegenover de verandering staan. Indien iedereen positief tegenover de verandering staat wordt de interventie ingevoerd zoals beschreven staat. Dit wordt gedaan door middel van de PDCA-cyclus. Deze afkorting staat voor plan, do, check, act. Tijdens en na invoering blijft het wel van belang om tijdig te evalueren en eventueel bij te sturen om het vooraf gestelde doel inzicht te houden. Om het succes van implementeren te bevorderen kan er rekening worden gehouden met determinanten. Dit zijn kenmerken om belemmerende factoren terug te dringen en bevorderende factoren te laten werken. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het bieden van tijd- en oefenruimte aan medewerkers om de vernieuwing eigen te maken.

Binnen het Vlaggensysteem is het proces van implementeren ook duidelijk terug te zien. De implementatiewijzer is het hulpmiddel wat hiervoor wordt gebruikt. Hierin worden soortgelijke stappen gezet zoals de literatuur over implementeren ook aangeeft. Als eerst wordt de vraag bepaald, vervolgens vloeit hieruit een interventie en wordt deze geanalyseerd. Bij het analyseren wordt gekeken naar welk doel bereikt moet worden. Daarna wordt de PDCA-cyclus gebruikt om het Vlaggensysteem te implementeren. Hierbij wordt er rekening gehouden met de factoren die het implementeren bevorderen zoals het krijgen van tijd en ruimte om te kunnen oefenen.

3. Methode van onderzoek

In dit hoofdstuk wordt duidelijk wat de gehanteerde onderzoeksmethode is en om welk type onderzoek het gaat. Tevens zijn de populatie en de steekproef weergegeven. Daarnaast is de validiteit en betrouwbaarheid toegelicht en wordt aangegeven hoe is geprobeerd dit zo groot mogelijk te maken. Als laatste worden de ethische overwegingen beschreven waarmee rekening is gehouden in dit onderzoek.

3.1 Onderzoeksmethode

Het doel van dit onderzoek was om een beeld te krijgen van de hantering van het vlaggensysteem binnen de residentiële groepen van Internetzo. Het ging hier om een grote groep mensen, verspreid over verschillende locaties in Nederland. Daarom is er gekozen voor een kwantitatief onderzoek. Dit om ervoor te zorgen dat er een grote steekproef uit de populatie wordt gehaald waardoor veel mensen bereikt zouden worden. Een kwantitatief onderzoek houdt in dat er door middel van onderzoek cijfermatige gegevens worden verzameld. Daaruit kunnen harde aanwijzingen of bewijzen worden geformuleerd (Heerink, Pinkster-Schalken & Bratti-van der Werf, 2013). Er wordt een theorie geoperationaliseerd en deze wordt gemeten aan de hand van verschillende variabelen (Jonker & Pennink, 2000). Door middel van dit cijfermatige onderzoek kan een grotere doelgroep worden onderzocht dan wanneer er voor kwalitatief onderzoek zou zijn gekozen. Een nadeel van kwantitatief onderzoek is dat de reden achter het antwoord onbekend blijft (Verhoeven, 2011).

Binnen dit kwantitatieve onderzoek is er voor gekozen om gebruik te maken van de survey vorm van onderzoek. Door middel van een survey onderzoek wordt een groot aantal onderzoekseenheden en gegevens verzameld. Deze gegevens worden verzameld uit de steekproef (Baarda & De Goede, 2001). Het survey onderzoek zal worden uitgevoerd door middel van het versturen van een online enquête (Schreuder Peters, 2012).

3.2 Onderzoekstype

Dit onderzoek is een kwantitatief onderzoek zijn waarbij het proces is geëvalueerd. Een procesevaluatie is een goede manier van onderzoek om nuttige informatie te verzamelen en op deze manier de voor- en nadelen kenbaar te krijgen (Movisie, 2014). Door een procesevaluatie wordt op een systematische manier in kaart gebracht wat er wel en niet goed gaat en waar in dit geval de goede en eventueel minder goede punten rondom het hanteren van het Vlaggensysteem zitten.

3.3 Populatie en steekproef

In dit onderzoek bestaat de populatie uit alle pedagogisch medewerkers van Intermetzo die werkzaam zijn op de residentiële groepen 'Wonen & Opgroeien', 'Jeugdzorg Plus' en 'Behandelen'. Ondanks dat de JJI in Lelystad ook tot de populatie zou kunnen behoren is er bewust voor gekozen om deze niet mee te nemen in het onderzoek. Zij hebben een andere werkwijze dan alle overige groepen waardoor de vergelijking moeilijk te maken is. In totaal bestaat de populatie uit 355 pedagogisch medewerkers. Met dit onderzoek hebben alle 355 pedagogisch medewerkers de enquête ontvangen. Dit betekent dat de gehele populatie ook tot de steekproef behoort (Migchelbrink, 2006). De uiteindelijke respons bestond uit 109 pedagogisch medewerkers.

Er is bewust de keuze gemaakt om de gehele populatie tot de steekproef te laten behoren. Hiervoor is gekozen omdat de kennis op het gebied van het Vlaggensysteem grotendeels hetzelfde moet zijn. Grotendeels hetzelfde, omdat bijvoorbeeld iedere pedagogisch medewerker op de residentiële groepen van Intermetzo in ieder geval binnen één jaar de basistraining 'Werken met het Vlaggensysteem' moet hebben gehad (Van De Maat & Dortland, 2015). Om hierover betrouwbare conclusies te kunnen trekken is een respons van één derde vereist.

3.4 Dataverzamelingsinstrument

Om gegevens te kunnen verzamelen is er gebruik gemaakt van een online enquête. Deze enquête bestaat uit verschillende, vooral gesloten vragen. De eerste twee vragen van de enquête zijn algemene vragen. Eén van de vragen is hoe lang de medewerker al werkzaam is binnen Intermetzo. Het is van belang om deze vraag te stellen, omdat binnen Intermetzo elke pedagogisch medewerker binnen één jaar de basistraining 'Werken met het Vlaggensysteem' moet hebben gevolgd (Van De Maat & Dortland, 2015). Een andere algemene vraag is op welke groep de pedagogisch medewerker werkzaam is. Dit zodat duidelijk wordt of de enquête door medewerkers van verschillende locaties is ingevuld.

De overige vragen zijn gesteld aan de hand van de drie praktijkdeelvragen. Zo gaat het eerste deel van de vragen over de ervaringen van de medewerkers met het hanteren van het Vlaggensysteem. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen de individuele ervaringen en de ervaringen die de medewerkers binnen het team opdoen. Voor deze vragen is gebruik gemaakt van een Likert-schaal. Een Likert-schaal houdt in dat de respondent aan moet geven in hoeverre ze het eens of oneens zijn met een aantal uitspraken op een symmetrische eens-oneens schaal. De schaal is duidelijk en evenredig verdeeld en de intensiteit van de gevoelens

van de respondent is gedekt (Burns & Bush, 2011). Aan de hand van de antwoorden van de respondenten wordt duidelijk wat zij als de goede punten zien van het hanteren, maar ook de zwakke oftewel de verbeterpunten.

Vervolgens zijn er nog een aantal vragen over het effectief hanteren van het Vlaggensysteem. Deze vragen zijn veelal gesloten. Ook hier is bij een enkele vraag weer gebruik gemaakt van een schaal. Hier gaat het om een schaal in tijd en geen schaal over hun mening. Als laatste is er een open vraag gesteld. Deze vraag luidde als volgt: 'Met behulp van het Vlaggensysteem wordt seksualiteit...'. Deze vraag is door de respondenten aangevuld en toegelicht. Vervolgens zijn deze antwoorden ondergebracht in categorieën. Deze categorieën met bijbehorende percentages zijn verwerkt in de resultaten. Alle vragen uit de enquête zijn te vinden in bijlage 1.

De enquête is verstuurd via de site 'Qualtrics'. Er is gebruik gemaakt van een gesloten enquête waarvoor de medewerkers een wachtwoord nodig hadden. Dit is gedaan zodat alleen doelgroep de enquête in kon vullen. De site maakt automatisch een rapport van alle antwoorden die zijn ingevuld. Hierdoor zijn de gegevens direct geanalyseerd en weergegeven in percentages. Daarnaast is er gebruik gemaakt van enkele kruistabellen. Kruistabellen bevatten antwoorden van verschillende vragen die met elkaar worden gecombineerd. Op deze manier kan er een mogelijk verband tussen twee of meer variabelen worden weergegeven (Baarda, De Goede & Van Dijkum, 2011).

3.5 Procedure

Om te zorgen voor een zo groot mogelijke respons zijn een aantal stappen ondernomen. Ten eerste is de populatie ruim van tevoren ingelicht over de enquête die zij binnenkort zouden ontvangen. Dit is gedaan door middel van een inleidende e-mail. Op deze manier is geprobeerd om het belang van het onderzoek en het invullen van de enquête toe te lichten. In de e-mail is het doel van het onderzoek, wat er werd onderzocht, wanneer de enquête open stond en wie er tot de doelgroep behoort beschreven (Burns & Bush, 2011). Daarnaast heeft de opdrachtgever hetzelfde bericht SharePoint (interne website van Internetzo) geplaatst en een bericht op de site van het kennisnetwerk seksualiteit. Hierdoor is geprobeerd om zoveel mogelijk mensen binnen de populatie op de hoogte te brengen van het onderzoek. Dit bericht is te vinden in bijlage 2.

Naast deze briefing vooraf, is er ook een begeleidende tekst bij de enquête meegestuurd (bijlage 3). Het doel van deze begeleidende tekst is het informeren van de populatie over een aantal belangrijke zaken. Voorbeelden hiervan zijn hoe lang het invullen van de enquête duurt en wanneer de enquête ingevuld terug wordt verwacht. De online enquête is

via de mail aan de populatie verstuurd. Halverwege de looptijd van de enquête is er een herinneringsmail verstuurd. Deze mail is te vinden in bijlage 4.

3.6 Validiteit

In een onderzoek kan volgens Baarda & de Goede (2001) op verschillende manieren rekening worden gehouden met de validiteit. In het gedeelte van het literatuuronderzoek, het theoretisch kader, is dit gedaan door relevante en voldoende bronnen te gebruiken om de theoretische deelvragen te kunnen beantwoorden. Hiervoor is gebruik gemaakt van personen, literatuur, documenten en media. Er is hierdoor op verschillende manieren informatie verkregen om de deelvragen te kunnen beantwoorden of te zorgen dat de bronnen bijdragen aan de beantwoording (Baarda & De Goede, 2001).

Daarnaast betrof dit een kwantitatieve onderzoek een onderdeel waarvoor enquêtevragen zijn geformuleerd om de praktijkdeelvragen te kunnen beantwoorden. Om te zorgen dat de praktijkdeelvragen beantwoord konden worden, zijn de vragen geformuleerd aan de hand van de theorie die is beschreven in het literatuuronderzoek. De enquête betrof voornamelijk gesloten vragen waarbij als antwoord ja/nee, bepaling op schaal of een meerkeuzeantwoord zijn gegeven. Waar nodig is er om een toelichting gevraagd. Daarnaast is het belangrijk om begrippen meetbaar te maken, ook wel operationaliseren genoemd (Baarda & De Goede, 2001). Zo wordt bijvoorbeeld in één van de praktische deelvragen de voorwaarden voor hanteren van het Vlaggensysteem bevraagd. Belangrijk is om in het theoretische deel aandacht te besteden aan voorwaarden die nodig zijn om het Vlaggensysteem te kunnen hanteren. Op die manier zijn er indicatoren verwerkt in de vraagstelling van de enquête en is er informatie verkregen waarmee de praktijkdeelvraag beantwoord kan worden.

Daarnaast is, om aan de vraag van de opdrachtgever te blijven voldoen en om de opdrachtgever op de hoogte te houden van de stand van zaken, het onderzoek regelmatig telefonisch, via de mail, maar ook face-to-face besproken. Afstemming en overleg zijn belangrijke factoren voor de validiteit van het onderzoek om de kwaliteit van het onderzoek te bevorderen (Baarda & De Goede, 2001). Ook is het onderzoek besproken tijdens intervisie momenten waarin medeonderzoekers aanbevelingen hebben gedaan betreffende het onderzoek. Daarnaast hebben zij kritisch gekeken naar de vraagstelling in de enquête. Dit hulpmiddel is ingezet om te zorgen voor kwalitatief sterke vragen, waardoor er uiteindelijk heldere enquêtevragen geformuleerd zijn die bijdragen aan het beantwoorden van de praktische deelvragen. Het formuleren van de vragen is door twee onderzoekers gedaan. Dit

verkleind de kans op vertekening en zorgt voor extra controle (Migchelbrink, 2006). Ook zijn de enquêtevragen voor verzenden besproken met de opdrachtgever en intervisiegroep.

Het zorgen voor een duidelijke enquête die van tevoren is doorgesproken en goedgekeurd is een vorm van interne validiteit. Met interne validiteit wordt bedoeld dat je door middel van het onderzoek in staat bent om de juiste conclusie te trekken. Door het bespreken van de enquêtevragen wordt de kans hierop vergroot (Verhoeven, 2011).

Externe validiteit toont aan of de steekproef een juiste afspiegeling van de populatie vormt. Om dit te bereiken is een zo groot mogelijke steekproef genomen waardoor er een goede afspiegeling kan worden gemaakt. Binnen dit onderzoek is de representativiteit van de steekproef laag. De enquête is naar 355 medewerkers verstuurd en er waren 109 respondenten, oftewel 31% respons. Ondanks dit kleine percentage konden er wel conclusies worden getrokken. Echter zijn deze conclusies voorzichtig geformuleerd. Om ervoor te zorgen dat de externe validiteit wordt vergroot is de populatie van tevoren ingelicht over het onderzoek. Hoe dit is gedaan staat omschreven in paragraaf 3.5 procedure.

3.7 Betrouwbaarheid

Betrouwbaarheid is de mate waarin een antwoord dat gegeven wordt onafhankelijk is van toeval. Hoe minder een meting en een onderzoek afhankelijk is van toeval, hoe betrouwbaarder de meting en het onderzoek is (Baarda & De Goede, 2006). Er wordt gesproken van interne en externe betrouwbaarheid. Interne betrouwbaarheid zegt iets over de invloeden die de onderzoekers op het onderzoek hebben (Plochg, Juttmann, Klazinga & Mackenbach, 2007). In dit onderzoek was het zo dat één van de onderzoekers werkzaam is binnen Intermetzo. Dit heeft nauwelijks invloed gehad doordat de enquêtes online zijn verspreid en er geen face-to-face contact is geweest met de populatie. Ondanks dat één van de onderzoekers werkzaam is binnen Intermetzo, is het wel een voordeel dat het onderzoek door twee personen is uitgevoerd. Op deze manier hebben zij elkaar kunnen controleren en waar nodig kunnen corrigeren. Dit zorgt ervoor dat het onderzoek betrouwbaarder is geworden. Twee mensen zien namelijk altijd meer dan één (Verhoeven, 2011).

Daarnaast is er nog de externe betrouwbaarheid. De externe betrouwbaarheid zegt iets over de mogelijke vertekening door de uitvoering van het onderzoek. Het is belangrijk om zo duidelijk mogelijk toe te lichten hoe het onderzoek is uitgevoerd en inzichtelijk te maken welke methoden zijn gebruikt. Op deze manier kan het onderzoek nogmaals worden uitgevoerd en wordt de betrouwbaarheid vergroot. Dit betekent dat het onderzoek controleerbaar moet zijn (Plochg et al., 2007). Een voorbeeld van invloed op de externe betrouwbaarheid, waar in dit

onderzoek tegenaan is gelopen, is non-respons. Doordat slechts één derde deel van de populatie de enquête heeft ingevuld is het niet mogelijk om harde uitspraken te doen over de gehele populatie. Dit zorgt ervoor dat de externe betrouwbaarheid laag is.

3.8 Ethische overwegingen

Voordat het onderzoek kon worden uitgevoerd zijn er bij een aantal ethische overwegingen stil gestaan. De eerste overweging waar naar gekeken is, is of de respondenten vrijwillig aan het onderzoek meededen (Baarda, 2009). Dit is gegarandeerd doordat iedereen die tot de steekproef behoort, zelf konden kiezen of zij wel of niet deelnamen aan de enquête. De populatie was nergens toe verplicht. Hier is ook rekening mee gehouden in de betrouwbaarheid en validiteit doordat er vanuit werd gegaan dat er nooit een respons van 100% is.

Daarnaast was het belangrijk dat de populatie van tevoren duidelijk werd uitgelegd wat het doel en de werkwijze van het onderzoek was (Baarda, 2009). Voordat de enquête verstuurd werd zijn de pedagogisch medewerkers op het de hoogte gesteld van het onderzoek. Dit zodat de medewerkers wisten dat er een onderzoek gaande is en zij aan de hand daarvan een enquête konden verwachten.

Daarnaast is in deze uitleg ook direct de derde ethische overweging toegelicht. Aan het begin van de enquête is duidelijk gemaakt dat de gegevens van de respondenten vertrouwelijk en anoniem zijn (Baarda, 2009). Voor het onderzoek waren geen gegevens zoals namen en adressen nodig. Wel was het belangrijk dat duidelijk werd op welke locatie de pedagogisch medewerker werkzaam is zodat in kaart kon worden gebracht of de respons vanuit alle locaties is gekomen.

Ook is er toegelicht dat de uitkomst van het onderzoek geen nadelige gevolgen zal hebben voor de respondenten (Baarda, 2009). Stel dat het vlaggensysteem toch niet wordt gehanteerd zoals het bedoeld is dan zullen verschillende groepen of locaties hier niet op worden afgerekend. Het in kaart brengen van de positieve- en verbeterpunten stonden centraal en niet welke locatie het beste presteerde.

Als laatste ethische overweging is het belangrijk dat het onderzoek op een eerlijke en objectieve manier werd uitgevoerd (Baarda, 2009). Om dit te garanderen was er één vragenlijst gemaakt die naar de gehele populatie is gestuurd. Hierdoor is er geen onderscheid gemaakt tussen de medewerkers en de vragen die een ieder van hen ontving. Daarnaast heeft de opdrachtgever vanuit Intermetzo een controle uitgevoerd op de vraagstelling en de enquête zodat deze van tevoren is goed gekeurd.

4. Resultaten

Dit hoofdstuk beschrijft de resultaten die uit de enquête naar voren zijn gekomen. De enquête is aan alle 355 pedagogisch medewerkers die werkzaam zijn op de residentiële groepen van Intermetzo verstuurd. Hier hebben 109 mensen op gereageerd, wat neerkomt op een respons van 31%. De resultaten zijn beschreven aan de hand van de drie praktijkdeelvragen. Hieronder volgt in paragraaf 4.1 een weergave van de algemene gegevens van de respondenten. Vervolgens zal in paragraaf 4.2 en 4.3 de resultaten worden weergegeven op het gebied van ervaringen en implementeren.

4.1 Algemene gegevens

Er is gevraagd aan de respondenten op welke locatie zij werkzaam zijn. Met behulp van deze gegevens wordt duidelijk dat van alle residentiële groepen respons is gekomen. In Tabel 4.1 wordt het aantal respondenten per locatie inzichtelijk weergegeven.

Tabel 4.1 Locatie waar de respondenten werkzaam zijn

Locatie	Percentage respondenten
Jeugdzorg Plus Eefde	5,5%
Jeugdzorg Plus Zeist	5,5%
Behandelen JGGZ Zeist	5,5%
Behandelen JZ Almelo	12,8%
Behandelen JZ Maarsbergen	9,2%
Behandelen JZ Eefde	7,3%
Wonen & Opgroeien Almelo	12,8%
Wonen & Opgroeien De Glind	7,3%
Wonen & Opgroeien Zeist	27,5%
Wonen & Opgroeien Maarsbergen	1,8%
Wonen & Opgroeien Driebergen	4,6%

4.2 Ervaringen met betrekking tot hanteren van het Vlaggensysteem

Deze paragraaf beschrijft de resultaten die te maken hebben met de individuele ervaringen van de pedagogisch medewerkers rondom het Vlaggensysteem.

4.2.1 Individueel hanteren van het Vlaggensysteem

Om de ervaringen ten aanzien van het hanteren van het Vlaggensysteem in kaart te brengen zijn er verschillende stellingen geformuleerd. Deze stellingen zijn beantwoord door middel van een Likert-schaal met vijf keuzemogelijkheden.

Het overgrote deel van de respondenten (73%) geeft aan dat het Vlaggensysteem hen voldoende handvatten biedt om te kunnen handelen op een residentiële groep. Als het gaat om het adequaat beoordelen van seksueel gedrag geeft 79% aan dat zij het hier helemaal mee eens tot mee eens zijn. Naast het adequaat beoordelen geeft 60% van de 79% aan dat zij adequaat op het gesignaleerde gedrag kunnen reageren.

Pedagogisch medewerkers (49%) benoemen dat zij, met behulp van het Vlaggensysteem, met cliënten in gesprek gaan om seksueel (grensoverschrijdend) gedrag te bespreken.

Er zijn twee stellingen geformuleerd die gaan over de effecten van het hanteren van het Vlaggensysteem. Op de eerste stelling omtrent stimuleren van gezond seksueel gedrag geeft 54% aan hierin neutraal te zijn. Een kleiner deel (26%) geeft aan het eens te zijn met deze stelling. De tweede stelling beweert dat door het hanteren van het Vlaggensysteem er minder seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt. Op deze stelling geeft 78% van de pedagogisch medewerkers het antwoord 'neutraal'. Een deel van de pedagogisch medewerkers (18%) is het oneens met deze stelling. Onderstaande Tabel 4.2 bevat een overzicht van de antwoorden op alle stellingen met betrekking op het individueel hanteren.

Tabel 4.2 Antwoorden met betrekking tot het individueel hanteren van het Vlaggensysteem

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens
Het Vlaggensysteem biedt mij voldoende handvatten om te kunnen handelen op een residentiële groep.	6%	67%	22%	5%	0%
Het Vlaggensysteem zorgt ervoor dat ik seksueel gedrag adequaat kan beoordelen.	8%	71%	15%	6%	0%
Het Vlaggensysteem zorgt er voor dat ik op seksueel (grensoverschrijdend) gedrag adequaat kan reageren.	5%	59%	28%	7%	1%
Met behulp van het Vlaggensysteem ga ik met cliënten in gesprek om seksueel (grensoverschrijdend) gedrag te bespreken.	8%	41%	31%	16%	4%
Ik merk, doordat ik het Vlaggensysteem hanteer, dat gezond seksueel gedrag op de residentiële groep wordt gestimuleerd.	4%	26%	54%	14%	2%
Ik merk, doordat ik het Vlaggensysteem hanteer, er minder seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt op de residentiële groep.	0%	2%	78%	18%	2%

Naast dat de respondenten bovenstaande stellingen hebben beantwoord, is hen de vraag gesteld of er op de residentiële groep voldoende tijd en ruimte is om ongestoord met de cliënten in gesprek te gaan. Van de respondenten geeft 49% aan seksueel

(grensoverschrijdend) gedrag met cliënten te bespreken. Zij waren het helemaal eens tot eens met stelling. Van deze groep respondenten geeft 24% aan dat er ook voldoende tijd en ruimte beschikbaar is om met cliënten in gesprek te gaan. Dit is in onderstaande Kruistabel 4.3 te zien.

Tabel 4.3 Kruistabel omtrent gesprekvoering met cliënten

Met cliënt in gesprek over seksueel (grensoverschrijdend) gedrag met behulp van het Vlaggensysteem.

		Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens
Voldoende tijd en ruimte om met cliënten ongestoord in gesprek te gaan.	Helemaal mee eens	2%	1%	2%	0%	0%
	Mee eens	2%	19%	12%	7%	2%
	Neutraal	2%	10%	11%	0%	1%
	Mee oneens	2%	9%	5%	7%	1%
	Helemaal mee oneens	0%	2%	1%	2%	0%

4.2.2 Gebruik handvatten en hulpmiddelen

Om zicht te krijgen op hoe vaak respondenten gebruik maken van de handvatten en hulpmiddelen die het Vlaggensysteem biedt, is gebruik gemaakt van een numerieke schaal met variabelen tussen 'dagelijks' en 'nooit'. Daarnaast kunnen respondenten ook kiezen voor het antwoord 'weet ik niet'.

Als er wordt gekeken naar alle handvatten en hulpmiddelen die het Vlaggensysteem biedt, wordt door het overgrote deel van de respondenten (variërend van 34% tot 60%) aangegeven hier nooit gebruik van te maken. De twee hulpmiddelen die het vaakst worden gebruikt zijn het handboek (34%) en de normatieve lijst (34%). Beide hulpmiddelen worden enkele malen per jaar gebruikt. Daarnaast maakt men enkele malen per jaar gebruik van de set van 44 tekeningen (29%) en het stuurwiel met de zes criteria (28%). Het gebruik van de overige handvatten en hulpmiddelen wordt in Tabel 4.4 beschreven.

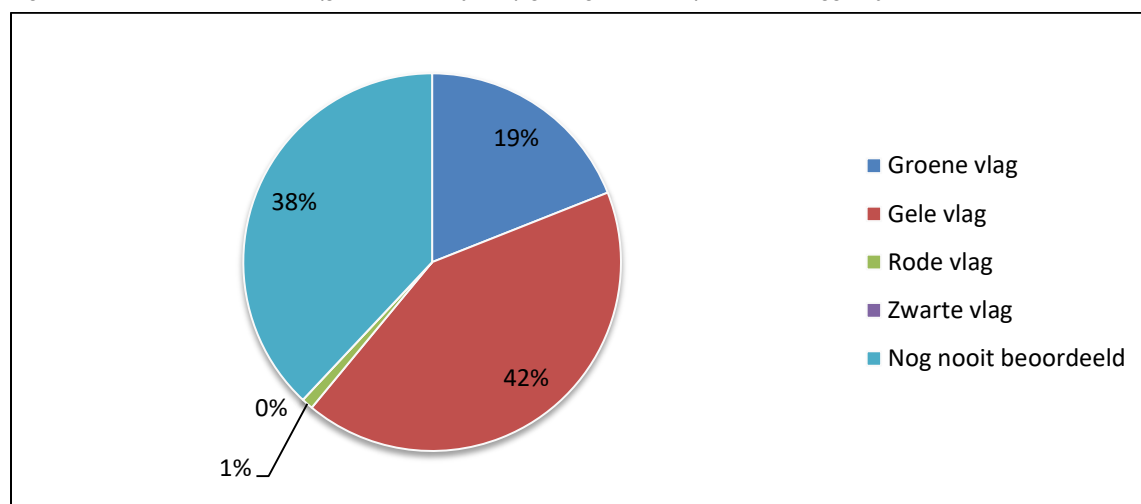
Tabel 4.4 Antwoorden op gebruik handvatten en hulpmiddelen

	Dagelijks	Meerdere malen per week	Eén keer per week	Eén keer per maand	Enkele malen per jaar	Nooit	Weet ik niet
Het handboek 'Vlaggensysteem reageren op seksueel (grensoverschrijdend) gedrag van kinderen en jongeren'.	1%	1%	3%	11%	34%	40%	10%
De set van 44 tekeningen.	1%	1%	3%	13%	29%	39%	14%
Het stuurwiel met de zes criteria.	1%	1%	3%	11%	28%	40%	16%

De normatieve lijst.	2%	2%	5%	12%	34%	34%	11%
Hand-outs met benodigde materialen voor de werkvormen met kinderen en jongeren.	0%	1%	2%	9%	20%	47%	21%
De brochure 'Kwaliteitsborging Vlaggensysteem'.	1%	0%	1%	4%	12%	60%	22%

Naast het gebruik van de handvatten is er aan de respondenten gevraagd op welke vlag zij het vaakst uitkomen bij het beoordelen van seksueel (grensoverschrijdend) gedrag met behulp van het Vlaggensysteem. Het grootste deel van de respondenten (42%) gaf aan het vaakst op de gele vlag uit te komen. Daarnaast gaf (38%) aan nog nooit seksueel (grensoverschrijdend) gedrag te hebben beoordeeld met behulp van het Vlaggensysteem. Figuur 4.1 geeft alle antwoorden op de vraag weer.

Figuur 4.1 Beoordelen seksueel (grensoverschrijdend) gedrag met behulp van het Vlaggensysteem

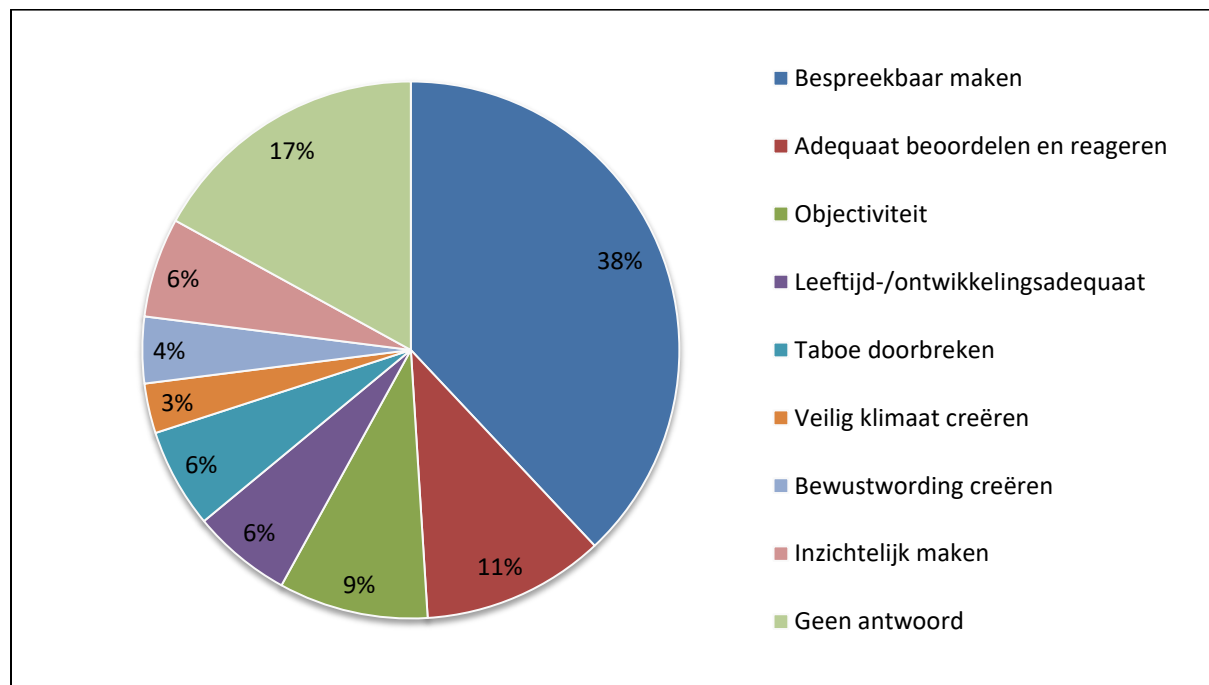

4.2.3 Wat biedt het Vlaggensysteem persoonlijk

De laatste vraag van de enquête was een openvraag. De respondenten is gevraagd de volgende zin aan te vullen en toe te lichten: 'Met behulp van het Vlaggensysteem wordt seksualiteit...'. De antwoorden zijn kwalitatief geanalyseerd en gecategoriseerd. Het grootste deel (38%) gaf aan dat het Vlaggensysteem ervoor zorgt dat seksualiteit bespreekbaar wordt gemaakt. Daarnaast gaf 17% geen antwoord op de vraag. Hier werden verschillende redenen voor gegeven waaronder 'Ik heb te weinig kennis over de methode', 'Wij zijn nog niet met het Vlaggensysteem bezig' en 'Het Vlaggensysteem is niet toepasbaar op jongeren met een licht verstandelijke beperking'. Ook gaf een deel van de respondenten (11%) aan dat het

Vlaggensysteem hen helpt om seksueel gedrag adequaat te beoordelen en hier vervolgens op te reageren. Figuur 4.2 geeft in kernwoorden de reacties op de openvraag weer.

Figuur 4.2 Kernwoorden met betrekking tot de antwoorden op de open vraag

4.3 Implementeren van het Vlaggensysteem

Deze paragraaf geeft de resultaten weer op de vragen omtrent implementeren van het Vlaggensysteem.

4.3.1 Trainingen 'Werken met het Vlaggensysteem'

Respondenten is de vraag gesteld hoe lang zij werkzaam zijn binnen Intermetzo. Dit is van meerwaarde, om te kunnen achterhalen of een pedagogisch medewerker binnen de door Intermetzo gestelde tijd de basistraining heeft gevolgd. Uit deze vraag is naar voren gekomen dat ruim 91% van de pedagogisch medewerkers langer dan één jaar werkzaam is binnen Intermetzo. Daarvan heeft 82% de basistraining 'Werken met het Vlaggensysteem' gevolgd. De medewerkers die aangeven de basistraining niet te hebben gevolgd gaven hiervoor diverse redenen. Het overgrote deel gaf aan dat de basistraining tot nu toe nog niet is aangeboden door de organisatie. Daarnaast werden er redenen gegeven als: 'afwezigheid vanwege ziekte', 'zwangerschapsverlof' en 'de training staat nog op de planning voor dit jaar'. In onderstaande Kruistabel 4.5 is het antwoord op deze twee vragen af te lezen.

Tabel 4.5 Kruistabel omtrent basistraining en werkzaam

1 jaar of langer werkzaam binnen Intermetzo		
Basistraining gevolgd?	Ja	82%
	Nee	16%

De meerderheid van de mensen die één jaar of langer werkzaam zijn, gaven aan de herhaaltraining 'Werken met het Vlaggensysteem' nog niet te hebben gevolgd. De twee redenen die hiervoor werden gegeven waren dat zij nog maar pas de basistraining 'Werken met het Vlaggensysteem' hebben gevolgd en dat de herhaaltraining niet door de organisatie is aangeboden.

Kijkend naar de locaties en het hebben gevolgd van de basistraining 'Werken met het Vlaggensysteem' heeft op iedere locatie iemand de basistraining gevolgd. Onderstaande Tabel 4.6 bevat een volledig overzicht.

Tabel 4.6 Basistraining per locatie

	Basistraining gevolgd	Basistraining niet gevolgd
Jeugdzorg Plus Eefde	4%	2%
Jeugdzorg Plus Zeist	5%	1%
Behandelen JGGZ Zeist	6%	0%
Behandelen JZ Almelo	11%	1%
Behandelen JZ Maarsbergen	9%	0%
Behandelen JZ Eefde	6%	1%
Wonen & Opgroeien Almelo	9%	4%
Wonen & Opgroeien De Glind	6%	1%
Wonen & Opgroeien Zeist	20%	7%
Wonen & Opgroeien Maarsbergen	1%	1%
Wonen & Opgroeien Driebergen	3%	2%

4.3.2 Vlaggensysteem op teamniveau

Aan de respondenten zijn vragen gesteld die te maken hebben met het teamfunctioneren en het hanteren van het Vlaggensysteem. Door middel van een Likert-schaal konden respondenten een antwoord geven.

Van de respondenten gaf 73% aan het helemaal mee eens tot mee eens te zijn met de volgende stelling: 'Ik ben op hoogte van de visie rondom seksualiteit en aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag die de instelling uitdraagt'. Van deze groep respondenten geeft drie kwart aan de visie ook uit te dragen binnen het team.

Pedagogisch medewerkers (44%) geven aan zorg te dragen voor het hanteren van het Vlaggensysteem binnen het team. Zij geven aan het hier helemaal mee eens tot mee eens te zijn. Een andere groep pedagogisch medewerkers (33%) is neutraal omtrent het hanteren van het Vlaggensysteem.

Als het gaat om ruimte, tijd en/of aandacht om het Vlaggensysteem te bespreken binnen de teamvergaderingen spreekt 36% zich hier positief over uit. Zij zijn het helemaal eens tot eens met deze stelling. Daarnaast spreekt 30% zich hierover neutraal uit. Tabel 4.7 bevat een overzicht van de resultaten van alle bovenstaande stellingen.

Tabel 4.7 Vlaggensysteem op teamniveau

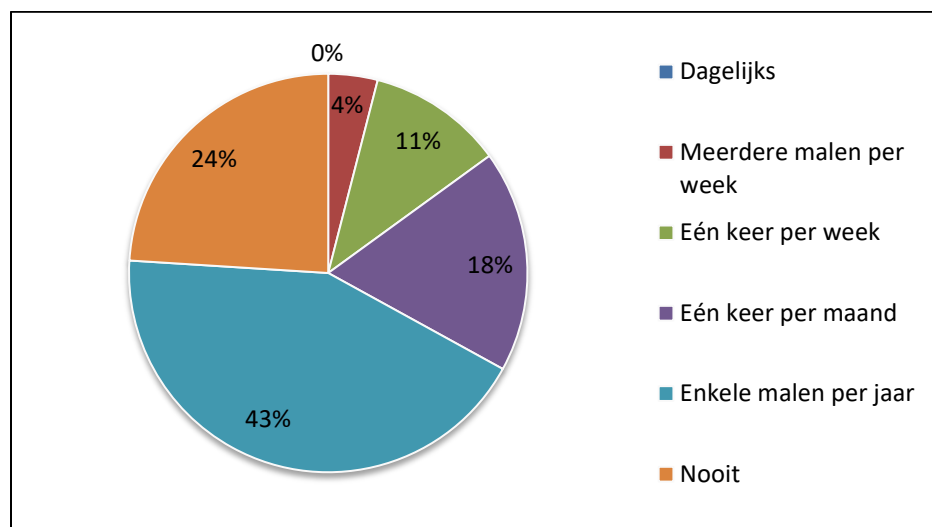
	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens
Binnen het team zorgen wij er gezamenlijk voor dat het Vlaggensysteem wordt gehanteerd	5%	39%	33%	15%	8%
Binnen de teamvergaderingen is er voldoende ruimte, tijd en/of aandacht om het Vlaggensysteem te bespreken	7%	29%	30%	29%	5%
Ik ben op de hoogte van de visie rondom gezonde seksualiteit en aanpak van seksueel overschrijdend gedrag die de instelling uitdraagt	11%	62%	19%	8%	0%
Als team zorgen wij er gezamenlijk voor dat de visie van de instelling rondom gezonde seksualiteit en aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt uitgedragen	5%	60%	23%	10%	2%

4.3.3 Kennis, casuïstiek bespreking en ruimte.

Van alle ondervraagden heeft 80% de basistraining 'Werken met het Vlaggensysteem' gevolgd. Opvallend is dat, ondanks het hoge percentage medewerkers die de basistraining hebben gevolgd, maar 6% aan geeft goede kennis te hebben en 44% zegt dat zijn kennis ruim voldoende is. Daarnaast geeft 42% aan voldoende kennis te hebben van het Vlaggensysteem en 8% vindt zijn kennis matig.

Met betrekking tot casuïstiekbespreking met collega's geeft 43% van de pedagogisch medewerkers aan enkele malen per jaar een casus te bespreken met collega's. Een andere groep pedagogische medewerkers (24%) geeft aan dit nooit te doen. In Figuur 4.3 is af te lezen hoe vaak pedagogisch medewerkers casuïstiek bespreken.

Figuur 4.3 Casuïstiekbespreking met collega's

Opmerkelijk is dat de 43%, die aangeeft enkele malen per jaar een casus te bespreken, uiteenlopende antwoorden geeft op de vraag 'Binnen teamvergaderingen is er voldoende ruimte, tijd en/of aandacht om het Vlaggensysteem te bespreken'. Van deze groep respondenten geeft 32% aan het eens, 32% neutraal en 32% oneens te zijn met deze stelling. Onderstaande Tabel 4.8 geeft dit in een kruistabel nog eens weer.

Tabel 4.8 Kruistabel Vlaggensysteem bespreken in teamvergaderingen

Voldoende tijd, ruimte en/of aandacht binnen teamvergaderingen om het Vlaggensysteem te bespreken.						
		Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens
Enkele malen per jaar casuïstiek bespreken met collega's	Enkele malen per jaar casuïstiek bespreken met collega's	0%	32%	32%	32%	4%

Naast dat er is gekeken naar de casuïstiekbespreking met collega's, is er ook gekeken of er voldoende tijd en ruimte is op de residentiële groep om seksualiteit met de cliënten te bespreken. Een groot deel van de respondenten (48%) geeft aan het hiermee helemaal eens tot eens te zijn. Daarnaast geeft 23% aan neutraal te zijn en 29% geeft aan het oneens tot helemaal oneens te zijn met deze stelling.

4.3.4 Implementatiefasen

De respondenten gaven uiteenlopende antwoorden op de vraag in welke implementatiefase hun team zich bevindt. Het grootste aantal respondenten (27%) gaf aan dat zijn team gemotiveerd en bereid is om het Vlaggensysteem toe te passen in de praktijk. Daarnaast geeft bijna één vierde deel (23%) aan dat zijn team zich in geen enkele implementatiefase bevindt. In de laatste fase van implementeren 'het team is in staat om het Vlaggensysteem te hanteren in de praktijk, maar daarnaast ook te verbeteren' geeft 13% van de respondenten aan dat zijn team zich hier in bevindt.

5. Conclusies

Dit hoofdstuk beschrijft de conclusies van dit onderzoek en geeft hierdoor een antwoord op de hoofdvraag: 'Wat zijn de ervaringen van de pedagogisch medewerkers op de residentiële groepen binnen Intermetzo met betrekking tot het hanteren van het Vlaggensysteem?'. Dit wordt gedaan door de praktische deelvragen te beantwoorden aan de hand van de resultaten en het theoretisch kader. De respons is voldoende om een voorlopige conclusie te kunnen trekken, maar omdat het responspercentage 31% is, moeten de resultaten voorzichtig worden geïnterpreteerd. Hierdoor worden de conclusies genuanceerd beschreven.

5.1 Conclusie positieve ervaringen

De eerste praktische deelvraag luidt: 'Wat zijn de positieve ervaringen van de pedagogisch medewerkers met betrekking tot het Vlaggensysteem?'. Uit het praktijkonderzoek komt naar voren dat het overgrote deel van de pedagogisch medewerkers vindt dat de handvatten van het Vlaggensysteem voldoende hulp bieden om te kunnen handelen op een residentiële groep. Daarnaast geven zij aan dat zij met behulp van het Vlaggensysteem het seksuele gedrag adequaat kunnen beoordelen en hier vervolgens ook op kunnen reageren. Dit komt overeen met de theorie over het Vlaggensysteem. Deze stelt dat het Vlaggensysteem meerdere handvatten biedt om de methode te kunnen hanteren in de praktijk. Voorbeelden hiervan zijn het handboek, de normatieve lijst en het stuurwiel met de zes criteria. Met behulp van deze handvatten kunnen pedagogische medewerkers het gesignaleerde seksueel (grensoverschrijdend) gedrag beoordelen, erop reageren en bespreekbaar maken (Frans & Franck, 2015). Op basis van deze resultaten lijkt het erop dat pedagogisch medewerkers positieve ervaringen halen uit het gebruik maken van de handvatten.

Daarnaast gaven pedagogisch medewerkers aan dat het Vlaggensysteem ervoor zorgt dat het onderwerp 'seksualiteit' bespreekbaar wordt gemaakt. Naast het bespreekbaar maken benoemen zij dat seksueel gedrag adequaat beoordeeld kan worden en hierop kan worden gereageerd. Uit de theorie kwam naar voren dat dit één van de doelstellingen van het Vlaggensysteem is (Storms & Doornink, 2016). Hieruit kan geconcludeerd worden dat pedagogisch medewerkers deze doelstelling van het Vlaggensysteem terug zien op de residentiële groep.

5.2 Conclusie verbeterpunten

De tweede praktische deelvraag is: 'Wat zijn de verbeterpunten van de pedagogisch medewerkers met betrekking tot het gebruik van het Vlaggensysteem?'. Een conclusie hierop is

dat het hoofddoel van het Vlaggensysteem volgens pedagogisch medewerkers niet tot uiting komt binnen de residentiële groepen van Intermetzo. Het grootste deel van de pedagogisch medewerkers geeft namelijk aan dat zij niet zien dat er door het hanteren van het Vlaggensysteem er minder seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt. Ook het stimuleren van gezond seksueel gedrag wordt door weinig pedagogisch medewerkers opgemerkt. Het hoofddoel van het Vlaggensysteem ; ‘het stimuleren van gezond seksueel gedrag en bijdragen aan het voorkomen en terugdringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag onder kinderen en jongeren’ (Frans & Franck, 2015), zien pedagogisch medewerkers niet terug. Mogelijk is de oorzaak te koppelen aan de mate waarin het Vlaggensysteem wordt gehanteerd in de praktijk. Uit de resultaten komt namelijk naar voren dat een groot deel van de pedagogisch medewerkers slechts enkele malen per jaar of zelfs nooit gebruik maken van de handvatten en hulpmiddelen die het Vlaggensysteem biedt. Opvallend is dat men wel aangeeft dat de handvatten hen voldoende hulp bieden, maar dat hier vervolgens nauwelijks gebruik van wordt gemaakt. Een verbeterpunt voor het hanteren van het Vlaggensysteem zit hem in het gebruik maken van de hulpmiddelen. Dit zou in plaats van enkele malen per jaar of nooit naar enkele malen per week of dagelijks moeten gaan. Hierdoor kan gezond seksueel gedrag worden gestimuleerd en seksueel grensoverschrijdend gedrag worden verminderd.

5.3 Conclusie voorwaarden effectief hanteren

Wanneer een instelling een nieuwe methode wil gebruiken moet dit worden geïmplementeerd. Om een methode te kunnen implementeren moeten er een viertal fases worden doorlopen. Daarnaast moet er aan een aantal voorwaarden worden voldaan die de methode stelt om het effectief te kunnen hanteren. Uit dit praktijkonderzoek is naar voren gekomen dat de meerderheid van de pedagogisch medewerkers zegt op de hoogte te zijn van de visie omtrent seksualiteit. Daarnaast geeft drie kwart van hen ook aan de visie met zijn team uit te dragen. Niemand van de pedagogische medewerkers geeft aan helemaal niet op de hoogte te zijn. Het Vlaggensysteem stelt als één van de voorwaarden het hebben van een duidelijke visie omtrent seksualiteit en de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag en het uitdragen daarvan (Storms & Janssens, 2016). Hieruit kan worden opgemaakt dat Intermetzo goed op weg is rondom de visie. Ook geeft een groot deel aan de visie uit te dragen binnen het team, maar hoe dit wordt gedaan is niet bekend.

Kijkend naar de pedagogisch medewerkers, die aan hebben gegeven één jaar of langer werkzaam te zijn, geeft 82% aan de basistraining te hebben gevolgd. Dit is een grote meerderheid, maar sluit niet aan bij de eis die Intermetzo heeft gesteld en de voorwaarde voor

effectief hanteren volgens het Vlaggensysteem (Van De Maat & Dortland, 2015). Daarnaast is het volgen van de basistraining 'Werken met het Vlaggensysteem' een voorwaarde om het Vlaggensysteem effectief te kunnen hanteren. Ook is het volgen van een jaarlijkse herhaaltraining van belang (Storms & Doornink, 2016). Over de herhaaltraining kan alleen niets worden gezegd, omdat niet duidelijk is hoe lang respondenten precies werkzaam zijn.

Uit de enquête komt naar voren dat het Vlaggensysteem niet een dagelijks onderwerp van gesprek is. Het grootste deel van de pedagogisch medewerkers geeft aan maar enkele malen per jaar een casus te bespreken met collega's en een kwart bespreekt dit zelfs nooit. Wel zou vaker bespreken mogelijk moeten zijn vanwege de teamvergaderingen die eens in de twee weken plaatsvinden. Naast seksualiteit bespreken met collega's is het ook van belang om dit met cliënten te doen om het zodoende onderdeel te laten worden van het dagelijks leven. Op de vraag of er voldoende tijd en ruimte is om ongestoord met cliënten in gesprek te gaan over seksualiteit gaf het grootste deel aan het hiermee helemaal eens tot eens te zijn. De helft van de pedagogisch medewerkers gaf aan in gesprek te gaan met cliënten en dit te doen met behulp van het Vlaggensysteem. Dit is van belang, omdat één van de voorwaarden van het Vlaggensysteem is dat seksualiteit een onderdeel moet zijn van het dagelijks leven en structureel een onderwerp van gesprek wordt (Storms & Janssens, 2016). Uit dit praktijkonderzoek is niet duidelijk geworden hoe vaak het Vlaggensysteem wordt gebruikt in een gesprek en of seksualiteit zonder Vlaggensysteem ook wordt besproken.

De kennis van pedagogisch medewerkers over het Vlaggensysteem is door hen zelf zeer uiteenlopend beoordeeld. De meerderheid is matig tot voldoende op de hoogte. Het is een belangrijke voorwaarde dat pedagogisch medewerkers over voldoende competenties omtrent het Vlaggensysteem beschikken. Het gaat dan vooral om het hebben van voldoende kennis op het gebied van seksualiteit en het Vlaggensysteem (Frans & Franck, 2010). Er kan hierdoor gezegd worden dat er niet geheel wordt voldaan aan de voorwaarde en hier zou het één en ander verbeterd kunnen worden. Een oorzaak hiervan zou kunnen zijn dat het Vlaggensysteem te weinig wordt gehanteerd waardoor kennis wegzakt. Daarnaast kan dit ook komen doordat niet iedereen de basistraining heeft gevolgd.

5.4 Conclusie hoofdvraag

In deze paragraaf wordt een antwoord gegeven op de hoofdvraag van dit onderzoek: 'Wat zijn de ervaringen van de pedagogisch medewerkers op de residentiële groepen binnen Intermetzo met betrekking tot het hanteren van het Vlaggensysteem?'.

Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat pedagogisch medewerkers uiteenlopende ervaringen hebben met het Vlaggensysteem. Opmerkelijk is vooral dat het hoofddoel van het Vlaggensysteem: ‘stimuleren van gezond seksueel gedrag en bijdragen aan het voorkomen en terugdringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag onder kinderen en jongeren’ (Frans & Franck, 2015) door een groot deel van de respondenten niet terug wordt gezien op de residentiële groep. Hieruit kan er geconcludeerd worden dat het Vlaggensysteem niet optimaal wordt gehanteerd op de residentiële groepen binnen Intermetzo. Oorzaken hiervoor kunnen worden gekoppeld aan het feit dat niet iedereen de basistraining ‘Werken met het Vlaggensysteem’ heeft gevolgd. Dit is naast een eis van Intermetzo, ook een voorwaarde voor het implementeren van het Vlaggensysteem. Ook worden de handvatten en hulpmiddelen veelal slechts enkele malen per jaar tot nooit gebruikt, terwijl de handvatten en hulpmiddelen als positief worden ervaren. Daarnaast wordt er te weinig casuïstiek besproken binnen teamvergaderingen, ondanks dat hier voldoende tijd, ruimte en aandacht voor is volgens pedagogisch medewerkers. Hierdoor kan er geconcludeerd worden dat het Vlaggensysteem wel als bruikbare methode wordt gezien door de respondenten, maar dat het te weinig wordt gebruikt. Hierdoor blijft het implementeren achter en het doel van het Vlaggensysteem kan daardoor niet volledig worden behaald op de residentiële groepen.

5.5 Aanbevelingen

In deze paragraaf worden de aanbevelingen beschreven. Deze aanbevelingen komen voort uit bovenstaande conclusies.

Aanbeveling omtrent kennis.

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat vrijwel alle pedagogisch medewerkers de basistraining ‘Werken met het Vlaggensysteem’ hebben gevolgd. Daarnaast geven zij aan dat het Vlaggensysteem hen voldoende handvatten biedt om seksueel gedrag adequaat te kunnen beoordelen en hierop te kunnen reageren. Desondanks geeft maar een heel klein deel van de respondenten aan over goede kennis te beschikken van het Vlaggensysteem. Het is daarom van belang dat de kennis wordt vergroot en daarnaast up-to-date wordt gehouden. In de eerste plaats kan dit worden gedaan door één persoon in ieder team verantwoordelijk te maken voor het hanteren van het Vlaggensysteem. Aangezien Intermetzo al gebruik maakt van een taakhouder seksualiteit die de taak heeft om seksualiteit bespreek te maken behoort het Vlaggensysteem ook tot zijn takenpakket. Dit zal een hogere prioriteit van de taakhouder moeten vergen. De taakhouder kan ervoor zorgen dat het Vlaggensysteem elke twee weken

terugkomt tijdens de teamvergadering, waardoor het een standaard onderwerp op de agenda gaat worden. Ten tweede zal hij tijdens een bijeenkomst seksualiteit met andere taakhouders kunnen gaan overleggen en brainstormen over wat er goed gaat en wat er anders moet rondom het hanteren van het Vlaggensysteem.

Ten derde zal iedere mentor zijn of haar cliënten van informatie moeten voorzien omtrent seksualiteit met behulp van het Vlaggensysteem. Hierdoor zal gezond seksueel gedrag worden gestimuleerd. Als vierde punt omtrent kennis kan er worden gedacht aan het inzetten van de teamtrainingen die Movisie en Sensoa bieden (Frans & Franck, 2010). Zo kan er teambreed aan het onderwerp seksualiteit, de begeleider competenties en het Vlaggensysteem worden gewerkt. Daarnaast richten zij zich ook op het verhogen van de begeleider competenties waardoor de persoonlijke kennis van iedere medewerker vergroot zal worden (Frans & Franck, 2010).

Tot slot zal Intermetzo ervoor moeten zorgen dat elke medewerker binnen één jaar een basistraining heeft gevolgd. Dit kan bijvoorbeeld door het maken van een overzicht wie er wel en wie niet de training heeft gevolgd door de teamleiders. De medewerkers die de training nog niet hebben gevolgd zal dan uitgenodigd moeten worden voor een training. Daarnaast zou het voor nieuwe medewerkers goed zijn om direct ingedeeld te worden bij een training 'Werken met het Vlaggensysteem'.

Aanbeveling omtrent vervolgonderzoek

In dit praktijkonderzoek is er gebruik gemaakt van een kwantitatieve onderzoeksmethode waardoor er cijfermatige gegevens zijn verzameld. Hierdoor is nu Intermetzo-breed een overzicht gecreëerd van de ervaringen met het Vlaggensysteem. De reden achter deze gegevens wordt door deze methode niet duidelijk. In een kwalitatief vervolgonderzoek zou er per locatie kunnen worden gekeken waar de positieve, maar ook de verbeterpunten vandaan komen en wat er voor nodig is om dit te veranderen. Het is de taak van Intermetzo om een onderzoeksvraag te formuleren. Dit zou gedaan kunnen worden door medewerkers van Onderzoek & Ontwikkeling (O&O) of door het kennisnetwerk seksualiteit. Intermetzo zou de opdracht van dit onderzoek kunnen uitbesteden aan studenten van de opleiding Social Work.

Aanbeveling omtrent hanteren Vlaggensysteem

Pedagogisch medewerkers gaven aan dat de handvatten en hulpmiddelen van het Vlaggensysteem te weinig worden gebruikt. Ook gaf een deel aan nog nooit met behulp van

het Vlaggensysteem seksueel gedrag te hebben beoordeeld. Het is van belang dat dit vaker wordt gedaan. Om dit te bevorderen kan er tijdens de teamvergadering casuïstiek worden besproken met behulp van het Vlaggensysteem. De taakhouder seksualiteit moet dit elke vergadering op de agenda zetten. Op deze manier komt het Vlaggensysteem al vaker aan bod dan nu het geval is. Ten slotte kan er maandelijks een thema-avond worden georganiseerd waarin met cliënten seksualiteit wordt besproken met behulp van het Vlaggensysteem. Op deze manier leren cliënten meer over gezond seksueel gedrag en worden pedagogisch medewerkers gedwongen om het Vlaggensysteem eigen te maken.

5.6 Sterktes en zwaktes

In deze paragraaf worden de sterktes en zwaktes weergegeven van het onderzoek. Allereerst worden de sterktes beschreven, waarna de zwaktes volgen. Vanuit de zwaktes worden enkele aanbevelingen gegeven voor een vervolg.

Sterktes van het onderzoek

- Er is een sterke en duidelijke aanleiding geschreven waarin het belang van dit onderzoek naar voren komt.
- In de inleiding en het theoretisch kader is gebruik gemaakt van veel verschillende (buitenlandse) bronnen waaronder wetenschappelijke artikelen, vakliteratuur en boeken. Dit zorgt voor diepgang in het onderzoek. Daarnaast zijn met behulp van de bronnen de vragen in de enquête geoperationaliseerd.
- Er is gebruik gemaakt van een kwantitatieve onderzoeksmethode. Daarnaast zijn er verschillende maatregelen getroffen om er voor te zorgen dat er een grote doelgroep binnen Intermetzo is bereikt. Eén maatregel was bijvoorbeeld de briefing aan de pedagogisch medewerkers vooraf aan het versturen van de enquête. Daarnaast is er na twee weken na het versturen van de enquête, een herinnering gestuurd.
- De enquête was zeer kort en bondig geformuleerd. Het was een beknopte enquête waarvoor maximaal 10 minuten nodig was om deze in te vullen. Dit zorgt ervoor dat mensen sneller geneigd zijn mee te werken aan het onderzoek.
- De samenwerking met de opdrachtgever verliep voorspoedig door de bereikbaarheid en verschillende manieren van communiceren. Hierdoor kon er regelmatig overleg en afgestemd worden of het onderzoek voldeed aan de vraag van de opdrachtgever. Dit is van belang voor de validiteit van het onderzoek. Daarnaast is het onderzoek tijdens

interviewsamenkomsten wekelijks voorzien van feedback door de onderzoeks-docent en andere onderzoekers.

Zwaktes van het onderzoek

- De uitkomsten van het onderzoek hebben alleen betrekking op Internetzo. De resultaten zijn hierdoor niet representatief voor andere organisaties in het werkveld.
- De triangulatie in het onderzoek is klein. Er is alleen gebruik gemaakt van literatuuronderzoek en een survey, meerdere onderzoeksmethoden zijn niet gehanteerd.
- Ondanks dat de populatie van tevoren is ingelicht, kwamen er opmerkingen dat zij de enquête niet konden invullen. Pedagogisch medewerkers gaven aan de basistraining niet te hebben gevolgd en daardoor de enquête niet konden invullen. Van tevoren moest meteen duidelijk zijn dat iedereen die de enquête heeft ontvangen deze ook daadwerkelijk in kan vullen, ongeacht of er wel of niet een basistraining “Werken met het Vlaggensysteem” is gevolgd.
- Door middel van een online enquête kunnen de respondenten geen vragen stellen als er onduidelijkheden zijn. Zij zullen deze sneller naar eigen interpretatie antwoorden dan wanneer de onderzoekers aanwezig zijn om vragen te beantwoorden bij onduidelijkheden. De betrouwbaarheid van de antwoorden wordt hier minder.
- Niet bij iedere enquêtevraag was de keuzemogelijkheid “weet ik niet” of “niet van toepassing” aanwezig. Dit zorgt ervoor dat de respondenten een keuze moeten maken waar ze misschien niet helemaal achter staan en die niet duidelijk hun mening weergeeft. Bij een volgend onderzoek is het van belang om deze keuzemogelijkheid toe te voegen.
- Bij verschillende vragen in de enquête was de antwoordmogelijkheid “neutraal” geformuleerd. Van tevoren moest duidelijk zijn toegelicht wat deze keuze inhoudt. Dit heeft er voor gezorgd dat de antwoorden minder valide werden omdat neutraal niet voor iedereen dezelfde betekenis hoeft te hebben.

5.7 Discussie

In deze paragraaf vindt er een discussie plaats over handelingsverlegenheid rondom seksualiteit in de residentiële jeugdzorg. Jongeren in de residentiële jeugdzorg vertonen relatief vaak hardnekkig problematisch seksueel gedrag, waaronder seksueel gedrag dat niet bij de (jonge) leeftijd past, risicogedrag zoals vroeg beginnen met seks en daarnaast ook agressief gedrag, waarbij de grenzen van anderen worden overschreden (Van Zenderen, Van Berlo, Vink

& Feenstra, 2015). Professionals weten lang niet altijd hoe ze hiermee om moeten gaan en hoe ze hierop moeten reageren. De visie, van ons als professionals, op dit onderwerp wordt hier beschreven en uiteen gezet in macro-, meso- en microniveau.

Het 'Kwaliteitskader voorkomen seksueel misbruik in de jeugdzorg' heeft een plan opgesteld waar elke jeugdzorginstelling aan moet voldoen. In dit plan staat onder andere dat elke instelling een instrument moet hanteren om seksualiteit bespreekbaar te maken. Daarnaast stellen zij dat jeugdzorgwerkers regelmatig moeten worden bijgeschoold (Jeugdzorg Nederland, 2013). Ondanks deze adviezen heerst er op de werkvloer nog steeds handelingsverlegenheid rondom seksualiteit (Duynstee, 2011).

Ondanks dat het hanteren van een instrument rondom seksualiteit verplicht is, gaat het hanteren van deze instrumenten niet bij elke instelling even goed. Zo blijkt dat lang niet alle instellingen hun medewerkers (bij)scholen omtrent het onderwerp seksualiteit. Er is niet overal sprake van structurele scholing. Vaak krijgt men een basistraining over bijvoorbeeld het Vlaggensysteem en volgt hier niets meer op. Het blijkt dat er te weinig herhalingstrainingen plaatsvinden. Medewerkers geven aan behoefte te hebben aan bijscholing en verdiepende scholing (Inspectie jeugdzorg, 2014). Daarnaast is het belangrijk dat de instelling structureel aandacht besteedt aan het bevorderen van gezonde seksuele ontwikkeling en het beschermen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ook dit gebeurt niet overal even goed (Inspectie jeugdzorg, 2014).

Het niet genoeg aanbieden en herhalen van deze trainingen is ook terug te zien op de werkvloer. Begeleiders op residentiële groepen hebben vaak te weinig kennis over de seksuele ontwikkeling en de gevolgen van seksueel misbruik. Zoals gezegd komen er vanuit de organisatie en het management niet genoeg (herhaal)trainingen. Dit zorgt voor onzekerheid, ongemakkelijkheid, schaamte en angst op de werkvloer als het gaat om het onderwerp seksualiteit (Van Zenderen et al., 2015). De professional weet lang niet altijd wat hij aan moet met seksualiteit op de groep, dit komt vaak pas in een negatieve context ter sprake (Duynstee, 2011). Veel professionals vinden het makkelijker om te zeggen wat niet mag en dingen te verbieden dan dat zij met cliënten in gesprek gaan over gezonde seksualiteit en de gevoelens die hierbij horen (Duynstee, 2011; Ter Dorsthorst, 2015; Van Zenderen et al., 2015).

Naast dat de instellingen hun beleid rondom seksualiteit niet altijd even goed uitdragen ligt er ook een deel van de verantwoordelijkheid bij de jeugdzorgwerker zelf. Dit is ook terug te vinden in de beroepscode van de jeugdzorgwerker. Hierin staat namelijk dat de jeugdzorgwerker zijn beroep deskundig moet uitoefenen op basis van actuele kennis.

Deskundigheidsbevordering is niet alleen een taak van de instelling, maar ook van de professional zelf (BPSW, 2016). Bijvoorbeeld op het gebied van seksualiteit. Hierbij gaat het bevorderen van gezond seksueel gedrag en daarnaast preventief te handelen als het gaat om seksueel grensoverschrijdend gedrag (Kuyper & Van den Adel, 2013). Wanneer de jeugdzorgwerker merkt dat hij of zij moeite heeft met het praten over en het handelen rondom seksualiteit dan moet hij hiermee aan de slag gaan. Het onderwerp dient dan niet ontweken, maar juist besproken te worden. Dit kan bijvoorbeeld door te praten met collega's over seksualiteit. Door te communiceren met collega's word je visie verbreedt en kijk je niet alleen vanuit je eigen gedachten en achtergrond (Ter Dorsthorst, 2015). Ook kan het bijvoorbeeld helpen om het onderwerp standaard op de agenda van de teamvergadering terug te laten komen zodat het vaker wordt besproken en hierdoor ook makkelijker wordt voor de professional.

Kijkend naar bovenstaande perspectieven zorgt dit ervoor dat wij, als professionals, vinden dat er nog steeds een te grote mate van handelingsverlegenheid rondom seksualiteit heerst in de residentiële jeugdzorg. De organisaties dienen hun werknemers meer (herhaal)trainingen aan te bieden en te zorgen voor verdieping waardoor het voor professionals makkelijker wordt om over dit onderwerp te praten (Kuyper & Van den Adel, 2013). Daarnaast dient de professional ook zijn eigen verantwoordelijkheid te nemen en zijn professionele houding voorop te stellen zodat de handelingsverlegenheid zal worden verkleind (BPSW, 2016). Dit zal er voor zorgen dat seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt verminderd en gezond gedrag wordt gestimuleerd (Frans & Franck, 2015).

Literatuurlijst

- Baarda, B., Goede, M. de & Dijkum, C. van (2011). *Basisboek statistiek met SPSS*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers
- Baarda, B. (2009). *Dit is onderzoek! Richtlijnen voor het opzetten, uitvoeren en evalueren van kwantitatief en kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Baarda D.B. & Goede, M.P.M. de. (2001). *Basisboek methoden en technieken. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van onderzoek*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff.
- Barwick, M.A., Boydell, K.M., Stasiulis, E., Ferguson, H.B., Blase, K. & Fixsen, D. (2005). *Knowledge transfer and implementation of evidence-based practices in children's mental health*. Toronto ON: Children's Mental Health Ontario.
- Beroepsvereniging van professionals in sociaal werk (BPSW). (2016). *Beroepscode voor de Jeugdzorgwerker. Beroepsnormen voor de beroepsvariant Jeugdzorgwerker*. Utrecht: BPSW
- Berwick, D.M. (2003). Disseminating innovations in health care. *Journal of the American medical association*. 289, 1969-1975.
- Burns, A.C. & Bush, R.F. (2011). *Principes van marktonderzoek. Toepassingen met SPSS*. Antwerpen: Pearson Benelux B.V.
- Commissie Samson. (2012). *Omringd door zorg, toch niet veilig. Seksueel misbruik van de door de overheid uit huis geplaatste kinderen, 1945 tot heden*. Amsterdam: Boom uitgevers.
- Dorsthorst, E. ter. (2015). *Het doorbreken van handelingsverlegenheid ten aanzien van het onderwerp seksualiteit*. (Bachelor rapport)
- Duynstee, R. (2011). Seksuele vorming staat niet op papier. *Markant*, 4-6.
- Fleuren, M.A.H., Paulussen, T.G.W.M, Dommelen, P. van & Buuren, S, van (2014). Toward a measurement instrument for determinants of innovations. *International journal for quality in health care*. 26-5, 501-510.
- Fleuren, M.A.H., Wiefferink, C.H. & Paulussen, T.G.W.M. (2002). *Belemmerende en bevorderende factoren bij de implementatie van zorgvernieuwingen in organisaties*. Leiden: TNO Preventie en Gezondheid.
- Frans, E. & Franck, T. (2015). *Vlaggensysteem. Reageren op seksueel (grensoverschrijdend) gedrag van kinderen en jongeren*. Antwerpen/Apeldoorn: Maklu.
- Frensch, K.M. & Cameron, G. (2002). Treatment of choice or a last resort? A review of residential mental health placements for children and youth. *Child and youth care form*. 31, 307-339.

- Haas, S. de (2012). Onderzoek. Seksueel grensoverschrijdend gedrag onder jongeren en volwassenen in Nederland. *Tijdschrift voor Seksuologie*. 36-2, 136-145.
- Heerink, M., Pinkster-Schalken, S. & Bratti-van der Werf, M. (2013). *Onderzoek in zorg en welzijn. Een praktische inleiding*. Amsterdam: Pearson Benelux.
- IJzerdoorn, M.H. van & Rosmalen, L. van (2016). *Pedagogiek in beeld. Een inleiding in de pedagogische studie van opvoeding, onderwijs en hulpverlening*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Inspectie Jeugdzorg. (2014). Voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de jeugdzorg. Opgevraagd van <http://www.inspectiejeugdzorg.nl>
- Jeugdzorg Nederland. (2013). *Kwaliteitskader. Voorkomen van seksueel misbruik in de jeugdzorg*. Soest: Atlas.
- Jonker, J. & Pennink, B.J.W. (2000). *De kern van organisatieonderzoek. De kern van methodologie*. Assen: Koninklijke van Gorcum BV.
- Knorth, E.J., Harder, A.T., Zandberg, T. & Kendrick, A.J. (2008). Under one roof: a review and selective meta-analysis on the outcomes of residential child and youth care. *Children and youth services review*, 30, 123-140.
- Kuyper, A. & Adel, C., van den. (2013). *Seksualiteitsbeleid of struisvogelpolitiek? Model voor visie en beleid op seksualiteit, relaties en omgangsvormen 12+ voor de residentiële jeugdzorg*. Utrecht: RutgersWPF
- Maat, A., van de & Candel, F. (2013). Maatschappelijk jaarverslag 2013. Opgevraagd van <http://www.intermetzo.nl>
- Maat, A., van de & Candel, F. (2014). Maatschappelijk jaarverslag 2014. Opgevraagd van <http://www.intermetzo.nl>
- Maat, A., van de & Dortland, R. (2015). Maatschappelijk jaarverslag 2015. Opgevraagd van <http://www.intermetzo.nl>
- MEE Zuid-Holland Noord. (2015). *LVB-ers die uit balans zijn. Hoe herken je ze, hoe ga je ermee om? Sociaal-emotioneel functioneren bij mensen met een licht verstandelijke beperking*. Delft: MEE ZHN
- Migchelbrink, F. (2006). *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Movisie. (2014). Op weg naar effectieve sociale interventies. Procesevaluatie bij de beoordeling van interventies. Opgevraagd van <http://www.movisie.nl>
- Movisie. (2015). Pedagogische interventie Vlaggensysteem. Overzicht trainingen 2015-2016 met aandacht voor kwaliteitsboring. Opgevraagd van <http://www.movisie.nl>

- Movisie. (2015-2016). Methodiek Vlaggensysteem. Het nut van kwaliteitsborging. Overzicht trainingen 2015-2016. Opgevraagd van <http://www.movisie.nl>
- Nationaal Rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen. (2014). *Op goede grond. De aanpak van seksueel geweld tegen kinderen*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- NCJ. (z.j.). Richtlijn: JGZ-richtlijn Seksuele ontwikkeling. Opgevraagd van <https://www.ncj.nl>
- Nederlands Jeugdinstituut. (2016). Implementatiewijzer. Opgevraagd van <http://www.nji.nl/>
- Overstreet, R.E., Cegielski, C. & Hall, D. (2013). Predictor of the intent to adopt preventive innovations: a meta-analysis. *Journal of applied social psychology*. 43, 936-946.
- Plochg, T., Juttman, R.E., Klazinga, N.S., & Mackenbach, J.P. (2007). *Handboek gezondheidszorgonderzoek*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Repetur, L. & Doornink, N. (2011). *Methodedeschrijving Vlaggensysteem. Databank effectieve sociale interventies*. Utrecht: Movisie.
- Rogers, E. M. (1995). *Diffusion of innovations*. New York: The Free Press.
- Rutgers. (2016). *Seksuele ontwikkeling van kinderen 0 – 18 jaar*. Utrecht: Zwaan printmedia.
- Schreuder Peters, R. (2012). *Methoden en technieken van onderzoek. Principes en praktijk*. Den Haag: SDU uitgevers.
- Stals, K. (2012). *De Cirkel is Rond. Onderzoek naar succesvolle implementatie van interventies in de jeugdzorg*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Stals, K., Yperen, T. van, Reith, W. & Stams, G. (2008). *Effectieve en duurzame implementatie in de jeugdzorg. Een literatuurrapportage over belemmerende en bevorderende factoren op implementatie van interventies in de jeugdzorg*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Storms, O. & Doornink, N. (2016). *Vlaggensysteem: Reageren op seksueel (grensoverschrijdend) gedrag van kinderen en jongeren. Effectieve sociale interventies en effectieve interventies huiselijk geweld*. Utrecht: Movisie.
- Storms, O. & Janssens, K. (2016). *Vlaggensysteem RJ. Empirische onderbouwing*. [niet gepubliceerd]. Utrecht: Movisie
- UN General Assembly. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. United Nations: Treaty Series.
- Unicef unite for children. (2009). *Verdrag inzake de Rechten van het kind*. Opgevraagd van <https://www.unicef.nl>
- Verhoeven, N. (2011). *Wat is onderzoek? Praktijkboek methoden en technieken voor het hoger onderwijs*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

- Zenderen, K. van., Berlo, W. van., Vink, R. & Feenstra, H. (2015). *Seksueel (ongewenst) gedrag in de residentiële jeugdzorg en reacties van professionals: een literatuuronderzoek*. [niet gepubliceerd]. Utrecht: Rutgers en TNO.
- Zwiep, C. (2002). Van 'doktertje spelen' naar tongzoenen. De seksuele ontwikkeling van kinderen van 0 tot 12 jaar. *Kiddo*. 3-6, 6-7.

Bijlagen

Bijlage 1. De enquête vragen

Algemene vragen

Op welke locatie bent u werkzaam? *Indien u op meerdere locaties ingezet wordt, vink dan de locatie aan waar u het meest werkzaam bent.*

- A) Jeugdzorg Plus Eefde
- B) Jeugdzorg Plus Zeist
- C) Behandelen JGGZ Zeist
- D) Behandelen JZ Almelo
- E) Behandelen JZ Maarsbergen
- F) Behandelen JZ Eefde
- G) Wonen & Opgroeien Almelo
- H) Wonen & Opgroeien De Glind
- I) Wonen & Opgroeien Zeist
- J) Wonen & Opgroeien Maarsbergen

Hoe lang bent u al werkzaam binnen Intermetzo?

- A) 0 – 1 jaar
- B) 1 jaar of langer

Heeft u de basistraining ‘Werken met het Vlaggensysteem’ gevolgd?

- A) Ja
- B) Nee*

**Als Heeft u de basistraining ‘Werken met het Vlaggensysteem’ gevolgd? Nee is geselecteerd dan volgt onderstaande vraag:*

U heeft aangegeven de basistraining ‘Werken met het Vlaggensysteem’ niet te hebben gevolgd. Geef aan wat de reden daarvan is:

.....

Volgt u jaarlijks een herhaaltraining van het Vlaggensysteem?

- A) Ja
- B) Nee*

*Als *Volgt u jaarlijks een herhaaltraining van het Vlaggensysteem?* Nee is geselecteerd dan volgt onderstaande vraag:

U heeft aangegeven de jaarlijkse herhaaltraining ‘Werken met het Vlaggensysteem’ niet te hebben gevolgd. Geef aan wat de reden daarvan is:

.....

Ervaringen individueel

Geef aan in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen omtrent het individueel hanteren van het Vlaggensysteem. *Keuzemogelijkheid per stelling is: helemaal mee eens, mee eens, neutraal, mee oneens of helemaal mee oneens.*

- Het Vlaggensysteem biedt voldoende handvatten om te kunnen handelen op een residentiële groep.
- Het Vlaggensysteem zorgt ervoor dat ik seksueel gedrag adequaat kan beoordelen.
- Het Vlaggensysteem zorgt ervoor dat ik op seksueel (grensoverschrijdend) gedrag adequaat kan reageren.
- Met behulp van het Vlaggensysteem ga ik met cliënten in gesprek om seksueel (grensoverschrijdend) gedrag te bespreken.
- Ik merk, doordat ik het Vlaggensysteem hanteer, dat gezond seksueel gedrag op de residentiële groep wordt gestimuleerd.
- Ik merk, doordat ik het Vlaggensysteem hanteer, dat er minder seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt op de residentiële groep.
- Ik ben op de hoogte van de visie rondom gezonde seksualiteit en aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag die de instelling uitdraagt.

Ervaringen team

Geef aan in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen omtrent het hanteren van het Vlaggensysteem in teamverband. *Keuzemogelijkheid per stelling is: helemaal mee eens, mee eens, neutraal, mee oneens of helemaal mee oneens.*

- Binnen het team zorgen wij er gezamenlijk voor dat het Vlaggensysteem wordt gehanteerd.
- Binnen de teamvergaderingen is er voldoende ruimte, tijd en/of aandacht om het Vlaggensysteem te bespreken.
- Als team zorgen wij er gezamenlijk voor dat de visie van de instelling rondom gezonde seksualiteit en aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt uitgedragen.

Voorwaarden effectief hanteren

Mijn kennis op het gebied van het Vlaggensysteem is:

- A) Goed
- B) Ruim voldoende
- C) Voldoende
- D) Matig
- E) Onvoldoende

Op de residentiële groep is er voldoende tijd en ruimte om ongestoord met cliënten in gesprek te gaan over seksualiteit.

- A) Helemaal mee eens
- B) Mee eens
- C) Neutraal
- D) Mee oneens
- E) Helemaal mee oneens

Hoe vaak bespreekt u casuïstiek met collega's aan de hand van het Vlaggensysteem?

- A) Dagelijks
- B) Meerdere keren per week
- C) 1x per week
- D) 1x per maand
- E) Enkele malen per jaar
- F) Nooit

In hoeverre maakt u gebruik van de volgende hulpmiddelen/handvatten die het Vlaggensysteem u biedt? *Keuzemogelijkheid per hulpmiddel/handvat is: dagelijks, meerdere*

malen per week, één keer per week, één keer per maand, enkele malen per jaar, nooit of weet ik niet.

- Het handboek 'Vlaggensysteem. Reageren op seksueel (grensoverschrijdend) gedrag van kinderen en jongeren'
- De set van 44 tekeningen
- Het stuurwiel met de zes criteria
- De normatieve lijst
- Hand-outs met benodigde materialen voor de werkvormen met kinderen en jongeren
- De brochure 'Kwaliteitsborging Vlaggensysteem'

Wanneer ik seksueel (grensoverschrijdend) gedrag signaleer, kom ik met behulp van het Vlaggensysteem het vaakst uit op een:

- A) Groene vlag (gezond seksueel gedrag)
- B) Gele vlag (licht seksueel grensoverschrijdend gedrag)
- C) Rode vlag (ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag)
- D) Zwarte vlag (zwaar seksueel grensoverschrijdend gedrag)
- E) Ik heb nog geen seksueel (grensoverschrijdend) gedrag met behulp van het Vlaggensysteem beoordeeld.

Het invoeren van een methode wordt implementeren genoemd. Binnen implementeren worden verschillende fasen doorlopen. In onderstaande antwoordmogelijkheden zijn de fasen beschreven. Kies het antwoord dat voor jouw team het meest van toepassing is:

- A) Mijn team is bezig met het verzamelen en uitwisselen van kennis over het Vlaggensysteem
- B) Mijn team is gemotiveerd en bereid om het vlaggensysteem toe te passen in de praktijk
- C) Mijn team is in staat om het vlaggensysteem te hanteren in de praktijk
- D) Mijn team is in staat om het vlaggensysteem te hanteren in de praktijk, maar daarnaast ook te verbeteren

Met behulp van het Vlaggensysteem wordt seksualiteit:

Vul aan en licht toe

.....

Bijlage 2. Inleidende briefing

Vier weken voor het openzetten van de enquête verzonden per mail en op SharePoint (interne site van Intermetzo) en het kennisnetwerk Seksualiteit geplaatst om belangstelling te wekken.

Dag Collega's,

Voor de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening te Enschede onderzoeken wij, Christie Noordkamp en Wendy Sasse, binnen Intermetzo de ervaringen met het hanteren van het vlaggensysteem. Dit onderzoek doen wij in samenwerking met Gert-Jan Vis van het kennisnetwerk seksualiteit. Hiervoor hebben wij jullie hulp nodig!!

Door wie: Christie Noordkamp (werkzaam bij Intermetzo Almelo) & Wendy Sasse (werkzaam bij De Lichtenvoorde)

Wat: Onderzoek naar de ervaringen met het hanteren van het vlaggensysteem binnen Intermetzo

Waarom: Evaluatie van de invoering van het vlaggensysteem binnen Intermetzo

Hulp nodig van: Alle pedagogisch medewerkers binnen de residentiële groepen van Intermetzo

Hoe: Invullen van een online enquête

Doel: Optimaliseren van het hanteren van het vlaggensysteem

Wanneer: 7 november tot en met 25 november

Rond 7 november zullen jullie dus via de mail een enquête ontvangen die wij graag z.s.m. ingevuld terug zouden zien. Wij hopen op jullie medewerking!

Met vriendelijke groet,

Christie Noordkamp & Wendy Sasse

Bijlage 3. Mail met begeleidende tekst en link naar de enquête

Op 7 november verzonden naar alle pedagogisch medewerkers binnen Intermetzo.

Dag collega's,

Een tijd geleden bent u, via de mail en door een bericht op SharePoint, op de hoogte gebracht van ons afstudeeronderzoek omtrent het hanteren van het Vlaggensysteem binnen Intermetzo. Hierin hebben wij aangegeven dat u een enquête zou ontvangen. Onderstaande link verwijst u door naar deze enquête. Het invullen zal hooguit 5 tot 10 minuten in beslag nemen. De enquête is geheel anoniem en uw antwoorden worden vertrouwelijk behandeld.

https://saxion.eu.qualtrics.com/SE/?SID=SV_2ifpSvXrOXDmKa1

Wij hopen **vóór 5 december** een ingevulde enquête van u te ontvangen. U krijgt een terugkoppeling van onze bevindingen rond februari 2017. Ons onderzoek is dan afgerond. Alvast bedankt voor uw medewerking!

Met vriendelijke groet,

Christie Noordkamp & Wendy Sasse

Vierdejaars studenten Sociaal Pedagogisch Hulpverlening Saxion Enschede.

Uitstroomprofiel Jeugdzorgwerker

Onderzoek in samenwerking met Gert-Jan Vis van het Kennisnetwerk Seksualiteit

Bijlage 4. Herinnering voor het invullen van de enquête

Verzonden per mail naar de pedagogisch medewerkers van Intermetzo.

Hallo Collega's!

Een laatste reminder voordat de enquête 'Ervaringen met het Vlaggensysteem' op **5 december** gaat sluiten. Grijp je kans om jouw ervaring met ons te delen! Tot nu toe zijn er 91 collega's geweest die de enquête voor ons hebben ingevuld, waarvan de meeste (maar liefst 23!!) reacties van de locatie Wonen & opgroeien uit Zeist kwamen. Onze dank daarvoor.

De locaties waar wij minder reacties van hebben ontvangen zijn:

- Jeugdzorg plus in Eefde
- Behandelen JGGZ Zeist
- Wonen & opgroeien De Glind
- Wonen & opgroeien Maarsbergen

Wij hopen nog veel reacties te mogen ontvangen van de verschillende locaties!
Klik op de link om bij de enquête te komen en gebruik het wachtwoord: Intermetzo

https://saxion.eu.qualtrics.com/SE/?SID=SV_2ifpSvXrOXDmKa1

Alvast bedankt!

Met vriendelijke groet,

Christie Noordkamp & Wendy Sasse

Vierdejaars studenten Sociaal Pedagogisch Hulpverlening Saxion Enschede.

Uitstroomprofiel Jeugdzorgwerker

Onderzoek in samenwerking met Gert-Jan Vis van het Kennisnetwerk Seksualiteit

Bijlage 5. Model overeenkomst onderzoeksopdracht

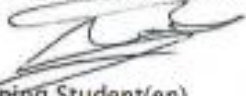
- het copyright/auteursrecht. (In de vorm van een zinsnede als: "Het auteursrecht van de eindrapportage / eindproduct berust bij*);
- het al dan niet hebben van publicatierecht van een rapport voor Academie M&M dan wel de betrokken organisatie (sluit direct aan bij voorgaande punt);
- het al dan niet gemeenschappelijk dragen van de kosten van een (mogelijke) publicatie;
- door de opdrachtgever te leveren inspanningen m.b.t. bijvoorbeeld het aanleveren van materiaal en informatie of te regelen voorzieningen ten behoeve van het onderzoek;
- afspraken m.b.t. de eindverantwoordelijkheid voor de uitvoering van het onderzoek vanuit AMM. Dat is formeel de manager onderwijsuitvoering, die de verantwoordelijkheid delegeert aan de onderzoeksbegeleider;
- investerings- en betalingscondities: de naar verwachting vereiste financiële investering van de opdrachtgever (en eventuele bijdrage van de opdrachtnemer in de kosten), afspraken over mogelijk meerwerk en over betalingstermijnen/deelfacturen.

VOOR AKKOORD

- Handtekening Eindverantwoordelijke Opleiding

110

- Handtekening Eindverantwoordelijke Instelling

- Handtekening Student(en)

Datum en Plaats Enschede, 26 september 2016
Evt. Bijlagen

Bijlage 6. Evaluatieformulier opdrachtgever

Academie Mens en Maatschappij

EVALUATIE ONDERZOEKSOPDRACHT	
STUDENTGEGEVENS	
Naam	Christie Noordkamp & Wendy Sasse
Onderwerp bacheloronderzoek	Ervaringen van pedagogisch medewerkers omtrent het hanteren van het Vlaggensysteem.
Opleiding	SPH Jeugdzorgwerker
GEGEVENS INSTELLING/ORGANISATIE	
Naam organisatie + afdeling	Intermetzo/ Onderzoek en ontwikkeling
Onderzoeksbegeleider	Gert-Jan Vis
Adres	Postbus 94,
Postcode/woonplaats	7200 AB, Zutphen
Telefoonnummer	
Email	
Datum	

Hieronder kunt u aangeven wat uw mening is over het bacheloronderzoek.

1. Graag uw mening over het product dat het bacheloronderzoek heeft opgeleverd (aankruisen wat van toepassing is):

	Onvoldoende	Voldoende	Ruim voldoende	Goed
Inhoud (duidelijk, juiste weergave van feiten, voldoende diepgang etc.)			X	
Argumentatie (m.n. conclusies en aanbevelingen)				X
Bereiken van de afgesproken doelen			X	
Bruikbaarheid voor de organisatie		X		
Heeft u aanvullende opmerkingen over de opdracht? (bijvoorbeeld welke nieuwe gezichtspunten heeft het opgeleverd) Vermeld ze dan hieronder:				
Studenten zijn kritisch/realistisch op de validiteit. Ze brengen daardoor naar mijn idee op de juiste manier nuances aan m.b.t. de bereikte doelen en de bruikbaarheid. Het onderzoek is zorgvuldig en gedetailleerd omschreven en diverse gevonden en verzamelde informatie is naar mijn idee op de juiste manier weergegeven.				

2. Graag uw mening over de wijze waarop het bacheloronderzoek tot stand is gekomen:

	Onvoldoende	Voldoende	Ruim voldoende	Goed
Samenwerking tussen studenten (o.a. taakverdeling)			X	
Samenwerking studenten vs. organisatie				X
Zelfstandigheid studenten			X	

Effectiviteit van werken van studenten			X	
Omgaan met afspraken/planning				X
Communicatie van studenten				X
Afronding van de opdracht door studenten			X	
Heeft u aanvullende opmerkingen over de wijze waarop de opdracht tot stand is gekomen? (bijvoorbeeld individuele inbreng in geval van groepen / de mate, waarin de uitvoering binnen de organisatie heeft plaatsgevonden, etc).				
Bij de opstart van het onderzoek merkte ik dat er gezocht moest worden naar een goede balans tussen de eisen waaraan het onderzoek moest voldoen vanuit de opleiding en de inhoudelijke vragen die er vanuit de organisatie lagen. Studenten hebben naar mijn idee op een goede manier hun weg gevonden en de juiste vraagstelling te pakken.				

Bedankt voor het invullen!

Zeist,
31-1-2017
